

PROJEKT

KOMPLEXNÁ ŠTÚDIA

*COBURGOVSKÁ
ŽELEZNÁ CESTA
HOREHRONÍM*

K U P E C
A R C H I T E K T I

ÚVOD

História Horehronia je úzko prepojená s rodом Coburgovcov, ktorí sa v tomto regióne zaslúžili o významný stavebno-technický, ale aj urbanisticko-architektonický rozmach. Túto zabudnutú časť histórie regiónu je nutné oživiť a predísť tým strate na významom kultúrnom a priemyselnom dedičstve.

Podnetom pre vypracovanie zadania je kultúrno – historický potenciál, ktorý rôznymi formami a úrovňami informovanosti, navrhovanou obnovou a revitalizáciou má za cieľ zvýšiť povedomie o menej známej, hoci významnej histórii regiónu. Predstaví región nielen ako oblasť charakteristickú folklorizmom a prvkami tradičnej ľudovej kultúry, zatriktívni a pozitívne ovplyvní jeho identitu a budúci rozvoj. Jedná sa o zmapovanie a zdokumentovanie súčasného stavu dochovaného priemyselného architektonického dedičstva v lokalitách bývalého Pohorelského železiarskeho komplexu na trase Polomka - Hámor až Červená Skala a pamiatok odkazujúcich na prítomnosť vlastníkov komplexu - rodu Coburgovcov na Horehroní. Identifikovaním architektonicko-historických hodnôt a definovaním ich potenciálov a možností využitia sa naznačia alebo vytvoria východiská pre ich postupné / etapovité zapojenie do rozvoja Horehronia v rámci cestovného ruchu na hornom toku Hrona, prípadné prepojenie s okolitými regiónmi Spiš a Gemer, lokalitami podnikateľských aktivít Coburgovcov.

Prehľad východiskových podkladov

Mapové a katastrálne mapy
Historické mapové podklady (Archív GKÚ Bratislava)
Terénny prieskum
Odborná literatúra
Historické fotografie
Vlastný fotografický prieskum
Inventarizácia drevín, návrh sadových úprav a výsadiieb drevín Arborétum Borová Hora
Výkresová dokumentácia NsP Brezno (1966)
Zameranie objektu (Coburgovská kúria)
Internetové zdroje

Vypracovali

Ing. arch. Pavol Kupec
Ing. arch. Veronika Aschenbrierová

December 2019

OBSAH

POHORELSKÝ ŽELEZIARSKY KOMPLEX ZMAPOVANIE LOKALÍT

SPRIEVODNÁ SPRÁVA
HISTÓRIA ŽELEZIARSKEJ VÝROBY
ANALÝZY REGIÓNU
ČERVENÁ SKALA
ZLATNO
VALKOVŇA A ŠVÁBOLKA
NOVÁ MAŠA
POHORELSKÁ MAŠA
POLOMKA - HÁMOR
SWOT ANALÝZA
INFORMAČNÉ ZASTÁVKY NA TRASE
IDEOVÝ KONCEPT INFORMAČNÝCH TABÚL
EKONOMICKÝ MODEL VYUŽITIA

COBURGOVSKÝ PARK POHORELSKÁ MAŠA NÁVRH REVITALIZÁCIE PARKU

SPRIEVODNÁ SPRÁVA
POHORELSKÁ MAŠA V 19. STOROČÍ
NÁVRH REVITALIZÁCIE PARKU
SÚČASNÝ STAV *DOLNÝ PARK*
SÚČASNÝ STAV *HORNÝ PARK*
SITUÁCIA MOSTOV
KONCEPT RIEŠENIA MOSTU
ŽELEZNIČNÝ PRECHOD
POUŽITÉ MATERIÁLY A INŠPIRÁCIE

COBURGOVSKÁ KÚRIA POHORELSKÁ MAŠA KONCEPT VYUŽITIA

SPRIEVODNÁ SPRÁVA
SÚČASNÝ STAV OBJEKTU
NAVRHOVANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE "A"
NAVRHOVANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE "B"

v spolupráci s

COBURGOVSKÁ ŽELEZNÁ CESTA HOREHRONÍM

POHORELSKÝ ŽELEZIARSKY KOMPLEX

ZMAPOVANIE LOKALÍT

Širšie vzťahy

Riešené územie hutníckych lokalít od Červenej Skaly po Polomku-Hámor sa rozprestiera pozdĺž horného toku rieky Hron a zároveň aj pozdĺž hlavného dopravného ťahu cesty I. triedy č. 66, ktorá od Banskej Bystrice prepája región s Prešovským krajom. Okresné mesto Brezno leží západne od riešenej trasy. Región leží obkolesený národnými parkami Nízke Tatry a Muránska planina, ktoré bezprostredne formujú potenciál v rozvoji cestovného ruchu. Pomerne husto rozšírená sieť regionálnych cyklotrás sa v riešených lokalitách roztráca. Známy turistický bod je v blízkosti Kráľova Hoľa, ktorá je prepojená s riešenými lokalitami aj najvyššie vedúcou cyklotrasou na Slovensku a v súčasnosti čoraz viac vyhľadávané miesto. V okolí sa nachádza niekoľko horských chát, či významné turistické trasy ako Rudná magistrála a Cesta hrdinov SNP (viď. analýzy regiónu), na ktoré sa dá z riešenej oblasti napojiť. Železná cesta predstavuje trasu vedúcu Horehroním dlhú 20,2 km. Jednotlivé lokality Železnej cesty sú od seba navzájom vzdialené od 0,55 km až 11,2 km (viď. informačné zastávky na trase). Trasa leží v koncovej východnej časti Horehronia na hranici s regiónom Gemer, s ktorým je aj z hľadiska histórie úzko prepojená.

História Pohorelského železiarskeho komplexu

Pohorelský (Coburgovský) železiarsky komplex pozostával zo siedmich hámorníckych osád založených pozdĺž horného toku rieky Hron. Geografické podmienky regiónu umožňovali ideálne využiť potenciál vodného toku rieky Hron a dostatku dreva z rozsiahlych lesov. Šlo o osady Červená Skala, Zlatno, Vaľkovňa, Švábolka, Nová Maša, Pohorelská Maša a Polomka-Hámor. V prípade coburgovských železiarní šlo o veľký výrobný a stavebný rozmach, ale aj cieľavedomú aplikáciu moderných technológií od 1. polovice 19. storočia. Prvá vysoká pec bola postavená v Červenej Skale už v druhej polovici 18. Storočia F. Kohárom a po ukončení prevádzky sa modernejšia vysoká pec Ferdinandova huta vybudovala v novej lokalite, zároveň bližšie ku sídlu správy komplexu, V Novej Maši. Medzitým prešlo vlastníctvo komplexu a lesov v regióne pod správu Coburgovcov. Pohorelská Maša bola nielen sídlom správy železiarskej výroby na Horehroní, ale aj letným sídlom rodiny. V jednotlivých osadách boli v prevádzke hámre, valcovne plechov a tyčového železa, klincovňa či objekty hámorníckej kolónie. V Švábolke vznikla prvá najmodernejšia valcovňa plechu v Uhorsku. V Novej Maši koncom 19. storočia prebiehala aj výroba ocele pomocou Siemens-Martinovej peci. Železiarne boli niekoľkokrát oceňované na priemyselných výstavách. Podniky počas hospodárskej krízy v 30. rokoch 20. storočia prestali s prevádzkou a postupne boli výrobné objekty asanované. Napriek radikálnym búracím zásahom sa po tomto priemyselnom dedičstve 19. storočia zachovali hodnotné objekty vyznačujúce sa typických architektonickým tvaroslovím odlišujúcim sa od prevažnej časti horehronských obcí; kolónie - robotnícke domy, sklady, váha uhlia, drevené zvoničky a niektoré výrobné objekty a pamiatky na sekundárne aktivity lejárrov (napr. cintoríny, náhrobné kríže, zvonce, liatinový pavilón v Pohorelskej Maši a iné).

Opis súčasného stavu jednotlivých lokalít

Z pohľadu polohy existujúcich regionálnych cyklotrás v regióne majú najlepšiu polohu Červená Skala, Zlatno a Pohorelská Maša. Sieť autobusových a železničných zastávok je rôzna. V Poh. Maši, Novej Maši vlak nezastavuje a v prípade Zlatna vlaková zastávka neexistuje vôbec. Autobusové zastavky sa nachádzajú v každej lokalite v bezporestrednej blízkosti pamiatky alebo v blízkej pešej dostupnosti okrem Zlatna. Ostatné body Železnej cesty sa nenachádzajú priamo na cyklotrase a preto štúdia zahrňa aj možné uvažované rozšírenia cyklochodníkov príp. riešiť značenia pre odbočenie ku pamiatke na existujúcej cyklotrase. Z hľadiska architektonicko - historického a potenciálu, potenciálu polohy a funkčno-prevádzkového začlenenia do komplexnej štúdie spadajú Pohorelská Maša (centrum), Nová Maša a Zlatno.

Červená Skala

V Červenej Skale (pod správou obce Šumiac) v súčasnosti nie sú zachované žiadne objekty alebo viditeľné pozostatky železiarskych hámrov. Na základe historických máp je možné len identifikovať približnú pôvodnú polohu. Ich polohy sú výhodné pre osadenie informačných tabúl, pretože sú situované priamo na značenej trase cyklochodníkov a v mieste autobusovej zastávky. V osade sa nachádzajú objekty s možnosťou využitia pre uvažovaný zámer vo forme kostola (Svätohubertská poľovnícka omša) a starej pošty (prebiehajúca obnova na múzeum), či objekt bývalého bufetu Snežienka, ktoré môžu taktiež odkazovať na návštevu informačných panelov umiestnených v pôvodnej polohe hámrov. V obci sa nachádza jeden informačný panel odkazujúci na históriu železiarstva, ale na prehliadanom mieste. Ďalší panel pri autobusovej zastávke neobsahuje informácie o železiarskej histórii.

Zlatno

Zlatno (časť obce Vaľkovňa) leží mimo hlavného dopravného ťahu I./66, to túto osadu charakterizuje tichou a nerušenou atmosférou. V Zlatne neexistuje železničná zastávka a autobusy zastavujú len pri hlavnej ceste. Dolný hámor v Zlatne zanikol okolo roku 1900 a na jeho mieste sa nachádzajú súkromné rodinné domy. Objekt horného hámra je v zachovalom stave bez využitia, kde by sa mohlo uvažovať s funkčnou náplňou v rámci Železnej cesty ako priestor pre tvorivé dielne, dielňu umeleckého kováča prípadne externé pracovisko študentov SŠ (napr. SSOŠH Železiarne Podbrezová). V napojení na existujúcu cyklotrasu nad osadou na kopci stojí hájovňa (súkromný vlastník) odkiaľ sa ukazuje jedinečný výhľad na hrebeň Nízkych Tatier a Kráľovu Hoľu ako aj Zlatnianska dolina v NP Muránska planina.

Vaľkovňa

Vaľkovňa je v súčasnosti administratívnym centrom obce a jej častí (Zlatno, Švábolka, Nová Maša). V železiarskom objekte sídli obecný úrad a ďalšie sú adaptované a využívané na obytnú a občiansku funkciu . V tomto mieste je situovaná autobusová zastávka, evanjelický kostol (1903) spolu s malým námestím s pamätníkom SNP. Kostol ponúka príležitostne možnosť využitia ako koncertná či výstavná sieň.

Švábolka

Ďalšia časť obce Vaľkovňa je v blízkej pešej dostupnosti od centra obce avšak bez pešieho chodníka pozdĺž frekventovanej hlavnej cesty. Objekt bývalej valcovne plechov, adaptovaný na domov sociálnych služieb, je vo vizuálnej podobe, ktorá viac nezanecháva historický architektonický odkaz. V jeho tesnej blízkosti sa nachádza autobusová zastávka. Ďalej obytné domy hámorníckej kolónie sú buď bez využitia a chátrajú alebo sú využívané na rekreačné bývanie chalupárov. V tejto časti obce sa nachádzajú malé potraviny.

Nová Maša

Osada Nová Maša je unikátny súbor objektov a ich situovanie vyplýva z histórie výroby a spracovávania železa a má v sebe potenciál prezentovania ako malého skanzenu v autentickom prostredí. Ruina vysokej pece (NKP) situovaná priamo pri hlavnom dopravnom ťahu v tesnej blízkosti autobusovej zastávky predurčuje dobrý potenciál pre návštevnosť a oživenia samotnej lokality, ktorá v súčasnosti vyzerá zanedbane a nezorganizovane. Vedľa ruiny sa nachádza dvojpodlažný obytný dom hámorníckej kolónie (NKP) v súkromnom vlastníctve rôznych vlastníkov prevažne pre rekreačné bývanie. Revitalizáciou areálu v Novej Maši sa zaoberala bližšie študentská diplomová práca Fakulty architektúry STU so zameraním na obnovu ruiny na múzeum hutníctva s doplnením o možnosť stravovania a ubytovania v penzióne.

Pohorelská Maša

Uvažované centrum Železnej cesty je tvorené z najväčšej miery historickým parkom s objektom kúrie na jeho okraji pri hlavnej ceste a spadá pod správu obce Pohorelá. Na historický odkaz na Coburgovcov a preznetáciu hutníctva úzko nadväzuje liatinový pavilón na východnom okraji obce. Ďalší významný bod Poh. Maši je miesto pôvodného hámra, ktoré sa nachádza v bývalom výrobnom areály Strojsmalt. Park pretína železničná trať na hornú a dolnú časť. Dolná časť bola využívaná prevažne pacientmi Domova sociálnych služieb (Coburgovský kaštieľ), kde sa nachádza oplotená plocha chátrajúceho detského ihriska so železnými preliezkami a niekoľko chátrajúcich lavičiek v okolí. V súčasnosti je to nevyhovujúce miesto na relax a okolité dreviny si vyžadujú dôkladný odborný zásah. Dolnou časťou parku preteká Hron, ponad ktorú nevedie žiadny prechod. Je len viditeľné torzo zaniknutého pôvodného mostu. Park nie je v niektorých miestach bezpečne priechodný a vyžaduje si revitalizáciu. Pôvodná železničná zastávka neexistuje a autobusová zastávka je v blízkej pešej dostupnosti. Cez obec vedie existujúce cyklotrasa a je možnosť vytvorenia nového doplnenia pozdĺž hornej časti parku.

Polomka - Hámor

Osada patrí pod správu obce Polomka a je to hraničné miesto zastavenia na trase (začiatok/koniec). Objekt hámru je situovaný mimo hlavnej cesty, ale v blízkej pešej dostupnosti. Objekty sa nachádzajú bez využitia a chátrajú. Cez toto sídlo nevedú žiadne cyklotrasy a preto je nutné nadviazať na existujúce, ktoré vedú cez Polomku alebo Závadku nad Hronom s dostatočným označením a odkazom na hámor.

Cintoríny

Na tejto trase odkazujú taktiež cintoríny na históriu spracovávania železa výrobkami lejárrov Cintoríny v Červenej Skale, Zlatne, Švábolke či Poh. Maši majú liatinovými náhrobnými krížmi odkazujú na výrobu liatiny, ktorých výskum bol predmetom záujmu a spracovania Horehronského múzea v Brezne a štúdia odkazuje aj na túto oblasť zapojenia do plánovania.

Informačné panely

Je dôležité, aby začiatok/koniec cesty boli na trase vytýčené hraničnými návesnými panelmi umiestnenými v koncových obcia. V Polomke-Hámri v smere od Brezna a v Červenej Skale v smere od Telgártu a Muráňa. Tieto hraničné panely musia byť dostatočne veľké a vnímateľné hlavne pri jazde autom. Napriek tomu že niektoré lokality sa nachádzajú mimo hlavného dopravného ťahu je nutné návštevníka informovať včas pri prechode obcou a možnosti odbočenia k miestu s informačným panelom obsahujúcim všetky fakty poznania. Každé miesto identifikované ako zaujímavé a potrebné prezentovať bude označené informačným panelom. Miesta autobusových zastávok je potrebné označiť informáciou o Železnej ceste. Presné polohy informačných tabúl by mali mať dosah a prepojenie s ďalšími turisticky atraktívnymi lokalitami v regióne aj mimo riešené územie. Konštrukcia panelov je z pozinkovanej ocele a plechu hr. 3 mm s nástrekom v antracitovom odtieni (viď. ideový koncept informačných tabuľ). Presné rozmery a konštrukčné riešenie sa môže meniť v závislosti od ďalších nárokov a presného projektového návrhu.

SPRIEVODNÁ SPRÁVA

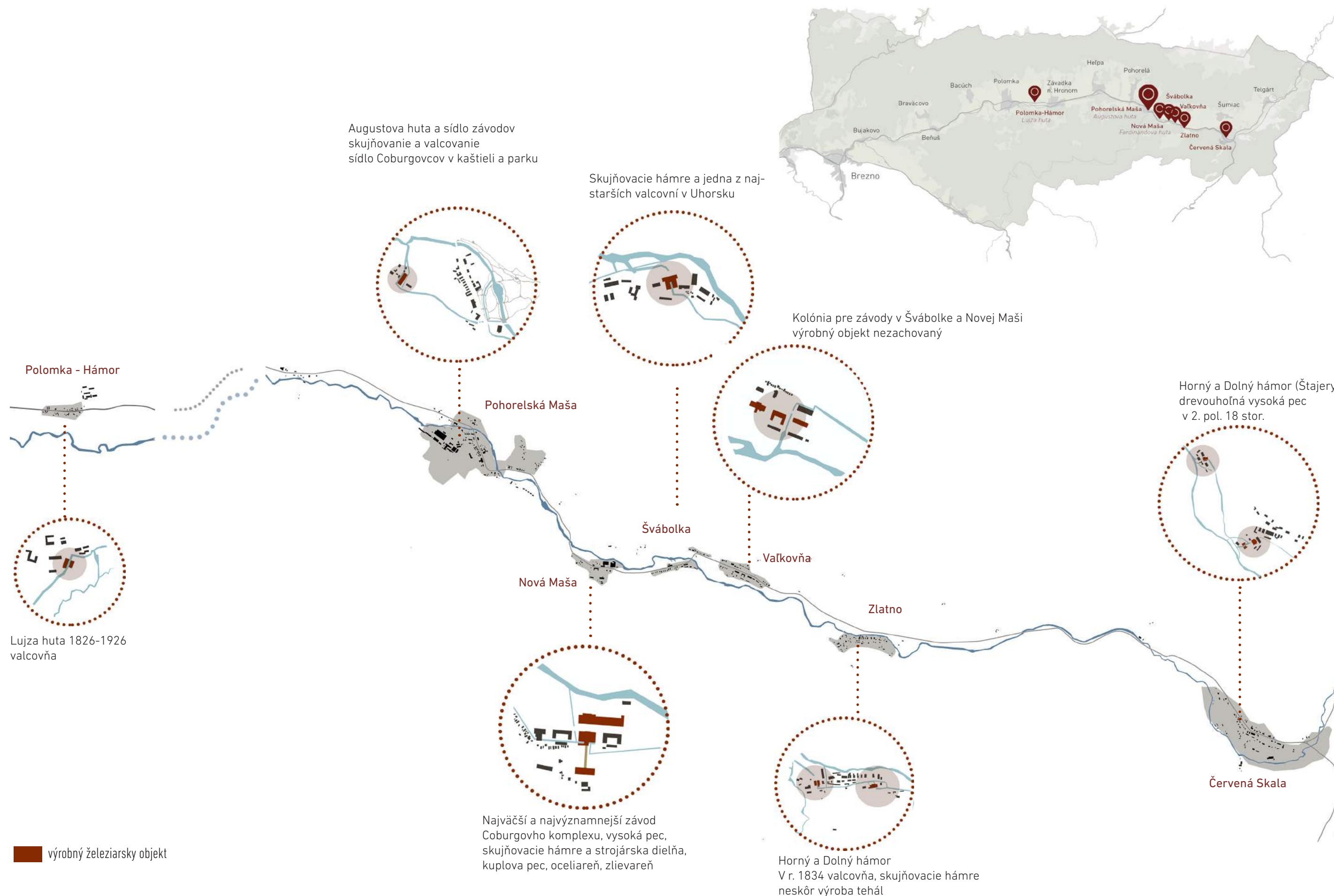
Analýza širších vzťahov

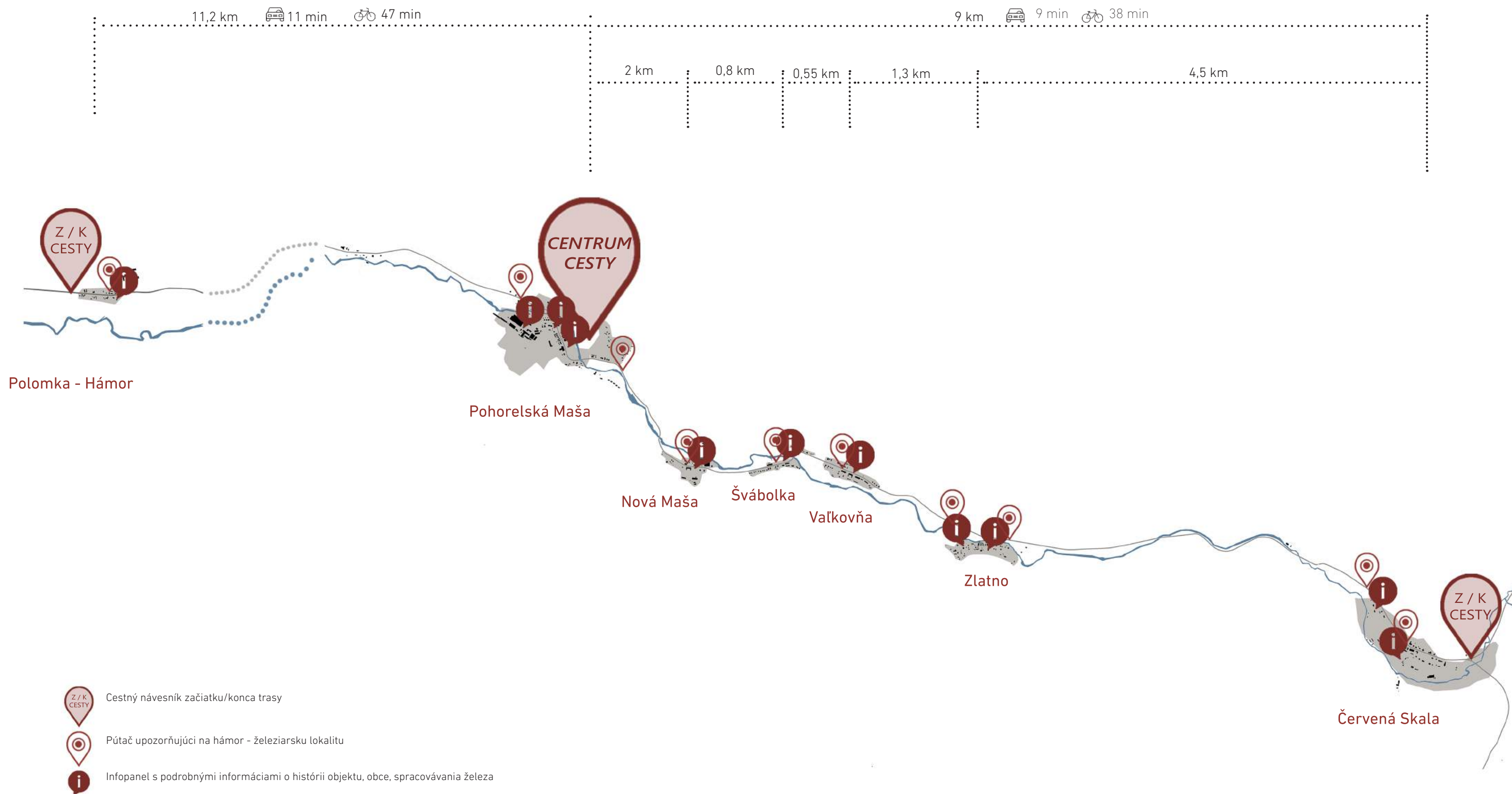
Cyklo - turistická analýza

ANALÝZY REGIÓNU

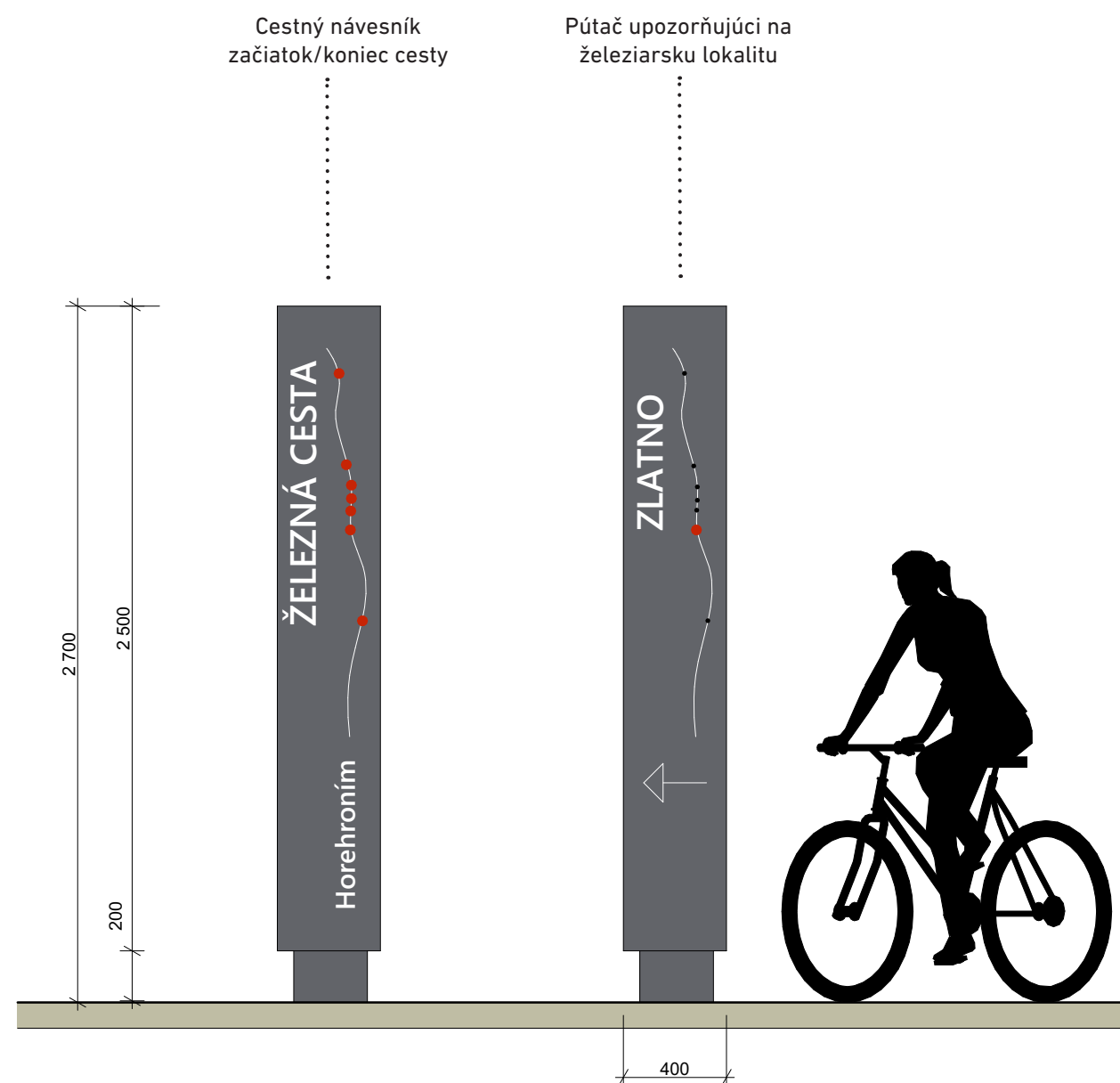

HISTÓRIA ŽELEZIARSKEJ VÝROBY

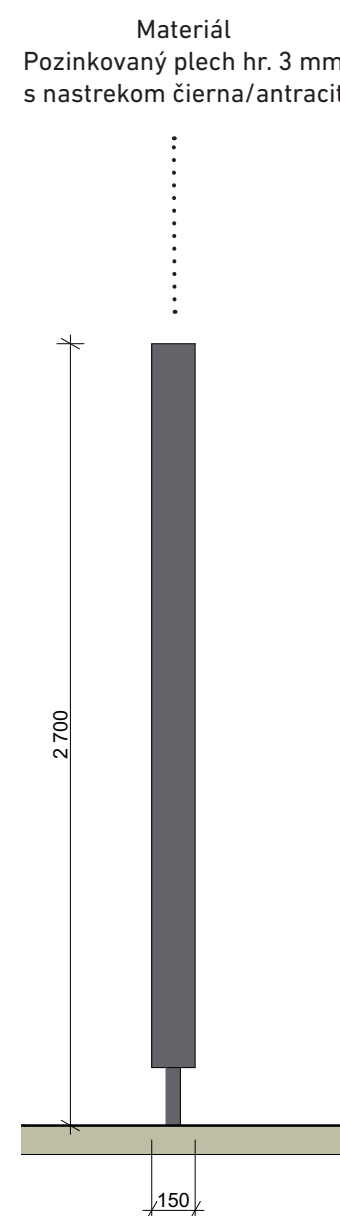

INFORMAČNÉ ZASTÁVKY NA TRASE

Inšpiračné príklady

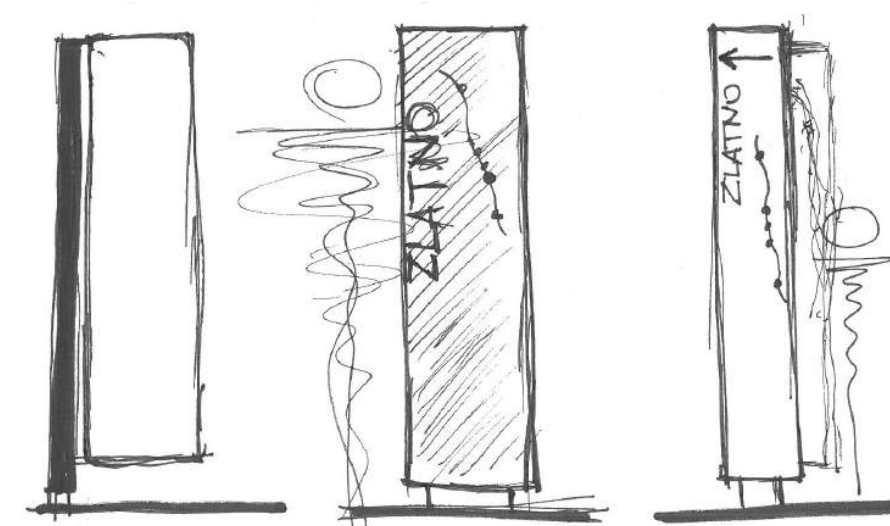

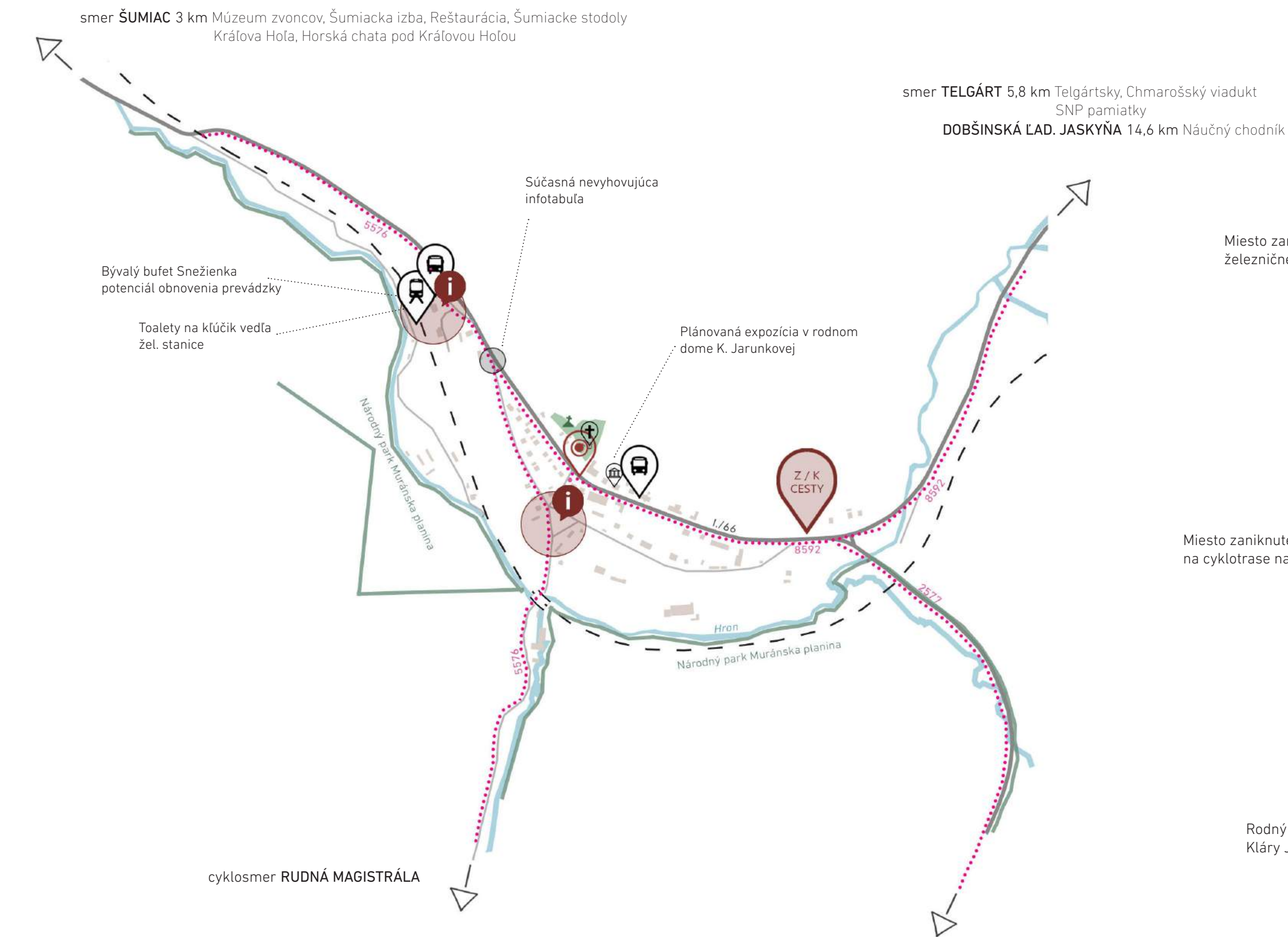
ČELNÝ POHLAD M 1:25

BOČNÝ POHLAD M 1:25

IDEOVÝ KONCEPT INFORMAČNÝCH TABÚĽ

Miesto zaniknutého hámra pri
železničnej a autobusovej zastávke

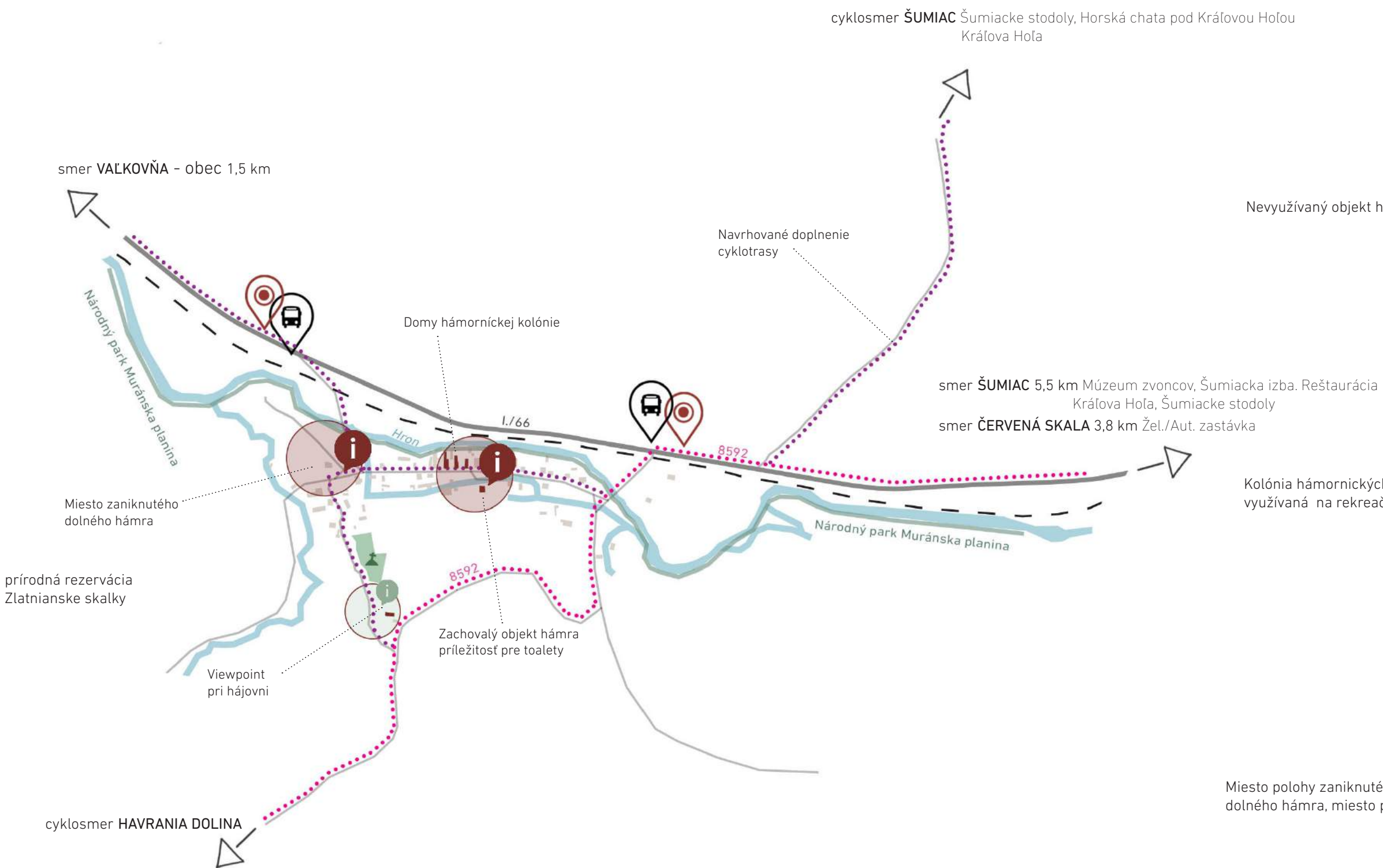
Miesto zaniknutého hámra
na cyklotrase na smer Rudnej magistrály

Rodný dom spisovateľky
Klára Jarunkovej

Rímsko-katolícky kostol
s historickým cintorínom

Nevyužívaný objekt horného hámra

Kolónia hámorníckych domov
využívaná na rekreačné bývanie

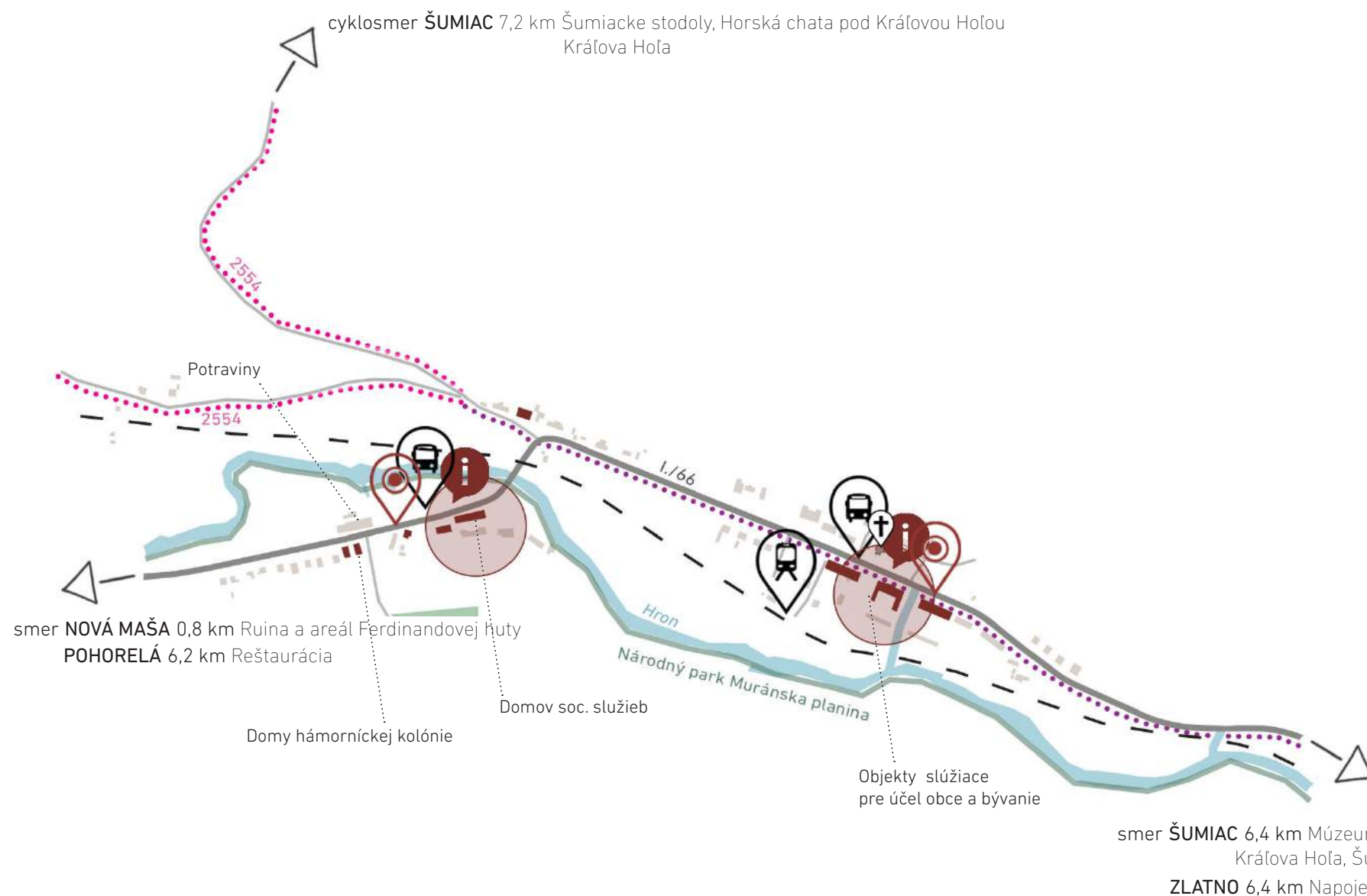
Miesto polohy zaniknutého
dolného hámra, miesto pre infotabuľu

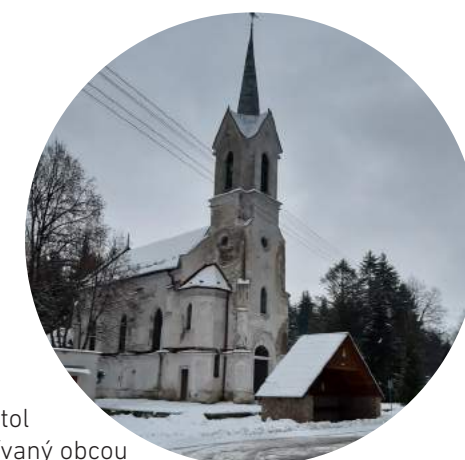
Výhľad na Kráľovu Hoľu
pri hájovni nad zlatnianskym cintorínom

ZLATNO

Jeden z objektov
háromníckej kolónie dnes Obecný úrad

Evanjelický kostol
čiastočne využívaný obcou

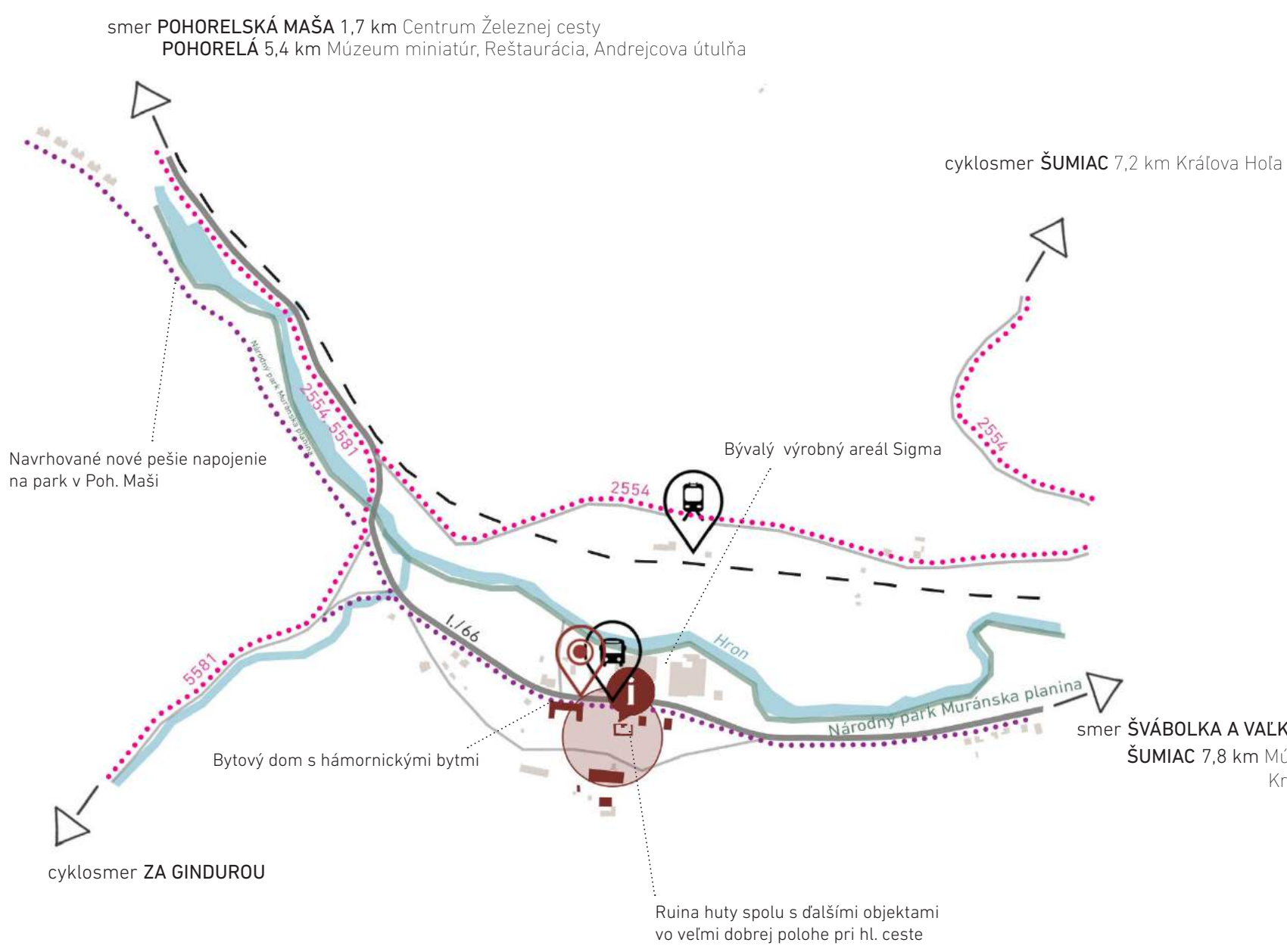
Objekt valcovne plechov adaptovaný
na domov sociálnych služieb

Jeden z domov háromníckej kolónie
z 19. storočia

VALKOVŇA A ŠVÁBOLKA

Historický objekt pri vstupe do obce

Nájomné byty hámorníkov tzv. *šalanda* (NKP)

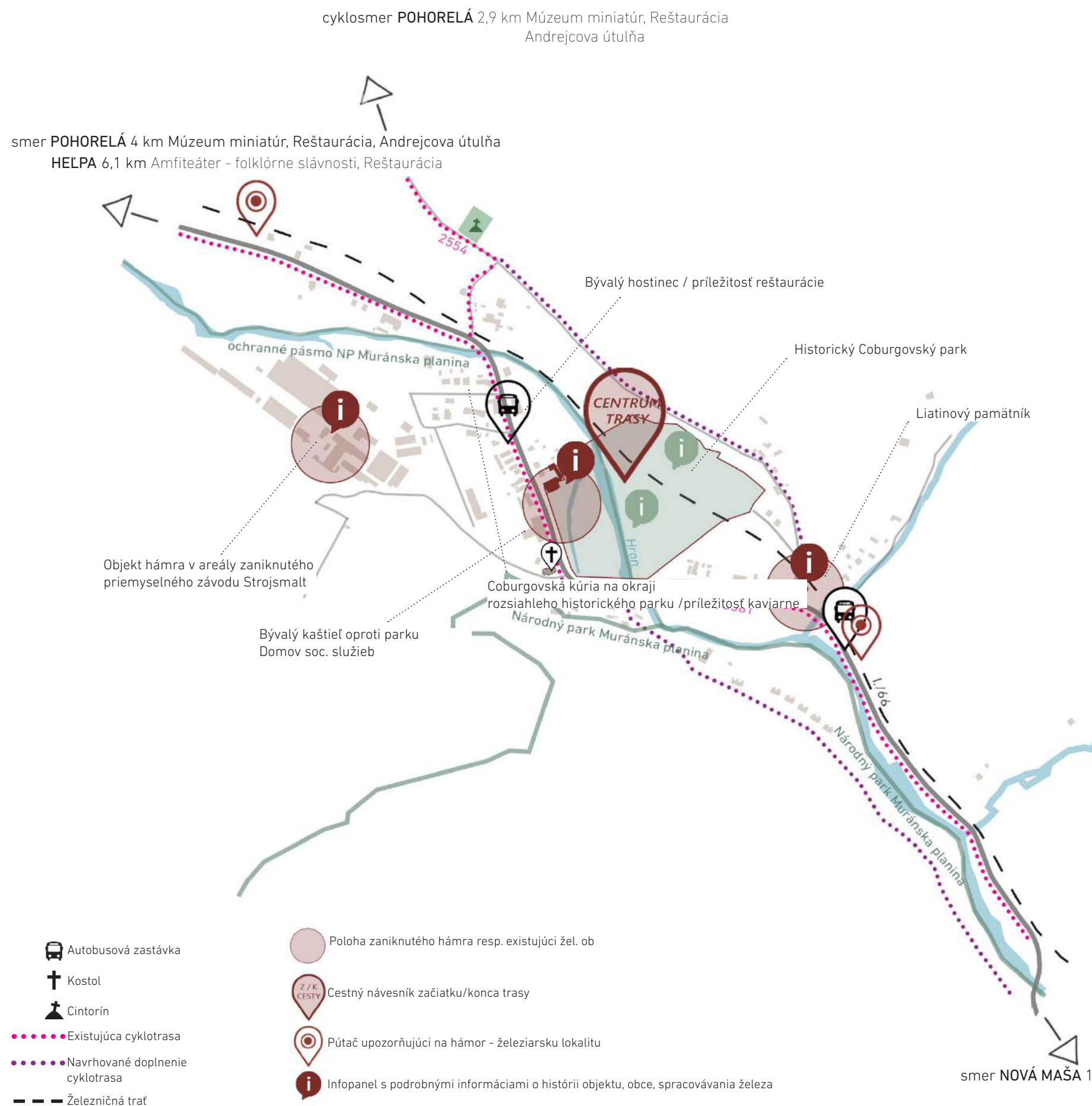
Ruina vysokej pece Ferdinandovej huty (NKP)

Ďalšie objekty odkazujúce na železiarsku históriu

NOVÁ MAŠA

- Autobusová zastávka
- Železničná zastávka
- Existujúca cyklotrasa
- Navrhované doplnenie cyklotrasa
- Železničná trať
- Poloha zaniknutého hámra resp. objekt odkazujúci na železiarstvo
- Cestný návesník začiatku/konca trasy
- Pútač upozorňujúci na hámor - železiarsku lokalitu
- Infopanel s podrobnými informáciami o histórii objektu, obce, spracovávaní železa

Pôvodne kaštieľ Coburgovcov dnes Domov soc. služieb

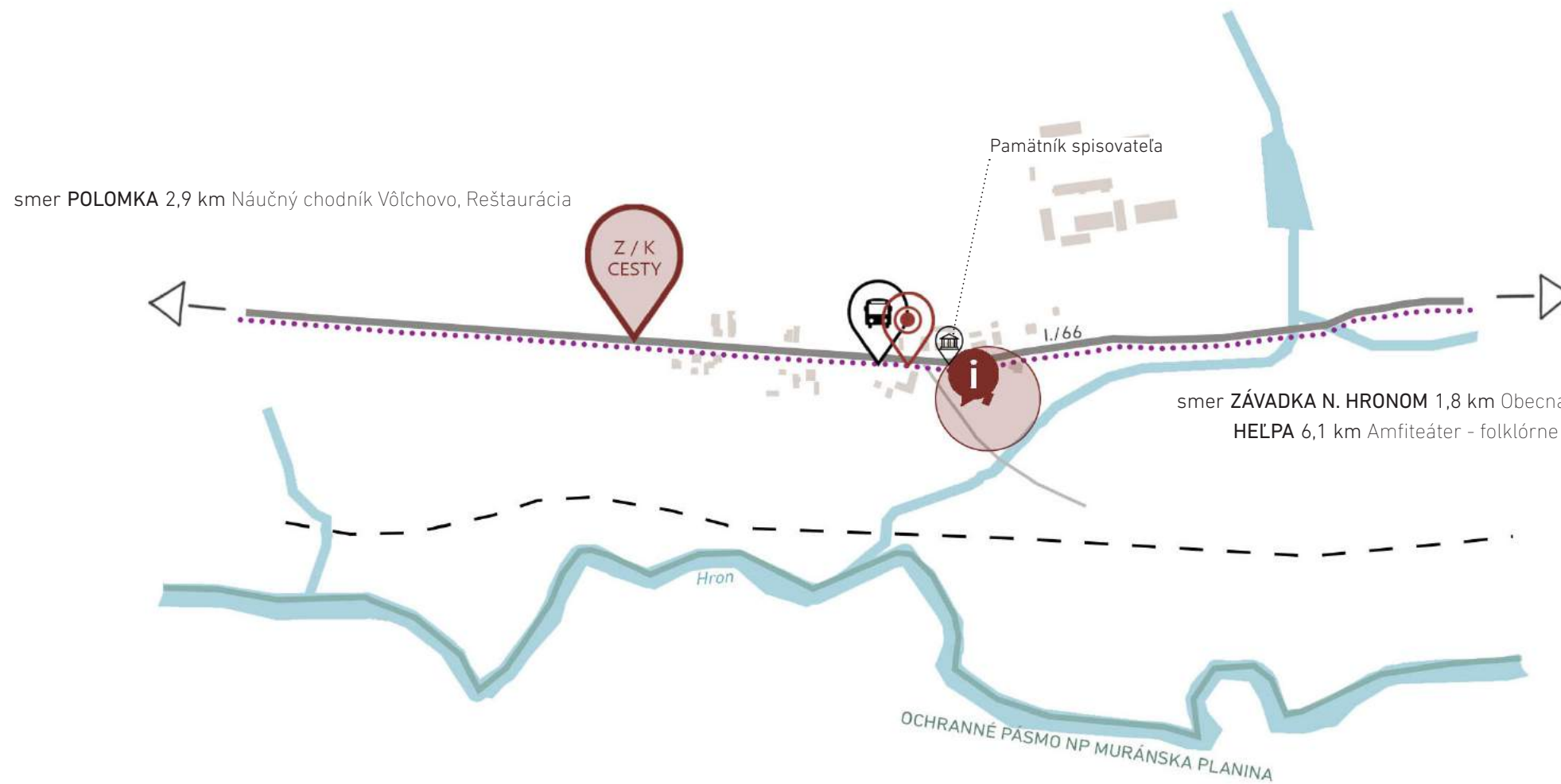
Zanedbaný Coburgovský park pri frekventovanej hlavnej ceste

Liatinový Coburgovský pamätník (NKP) na okraji obce

Železničná trať pretínajúca park

- Autobusová zastávka
- Pamätník Michala Chudíka
- Existujúca cyklotrasa
- Navrhované doplnenie cyklotrasa
- Železničná trať
- Poloha zaniknutého hámra resp. objekt odkazujúci na železiarstvo
- Cestný návesník začiatku/konca trasy
- Pútač upozorňujúci na hámor - železiarsku lokalitu
- Infopanel s podrobnými informáciami o histórii objektu, obce, spracovávaní železa

POLOMKA - HÁMOR

Začiatok / koniec trasy

Blízka pešia dostupnosť k objektom hámra vzdialených od zastávky

Objekty hámru v blízkosti hlavnej cesty

Dva jednopodlažné objekty

silné stránky

dopravná napojenosť

I./66, železnica

nadväznosť jednotlivých obcí

Šumiac, Valkovňa, Pohorelá

historický význam

autentický stav

majetkové pomery

BBSK, NsP Brezno, obec

blízkosť národných parkov

Muránska planina, Nízke Tatry, Slovenský raj

Kráľova Hoľa

najvyšší cyklobod v Strednej Európe

slabé stránky

občianska vybavenosť

neatraktívnosť obce

neznalosť historické významu

chýbajúce historické dáta

žiadne výskumy lokalít

nevhodné stavebné úpravy a dostavby

zanedbaná starostlivosť

železničná doprava

chýbajúce zastávky, malá frekvencia

príležitosti

rozvoj cest. ruchu v regióne

zvýšenie povedomia

o železiarskej histórii

posilnenie identity Horehronia

ekonomický rozvoj

atraktívnosť regiónu

pre podnikateľske subjekty

vzájomná spolupráca dedín

nadväznosť na cyklotrasy a chodníky

tematické podujatia

ohrozenia

strata dochovaných objektov

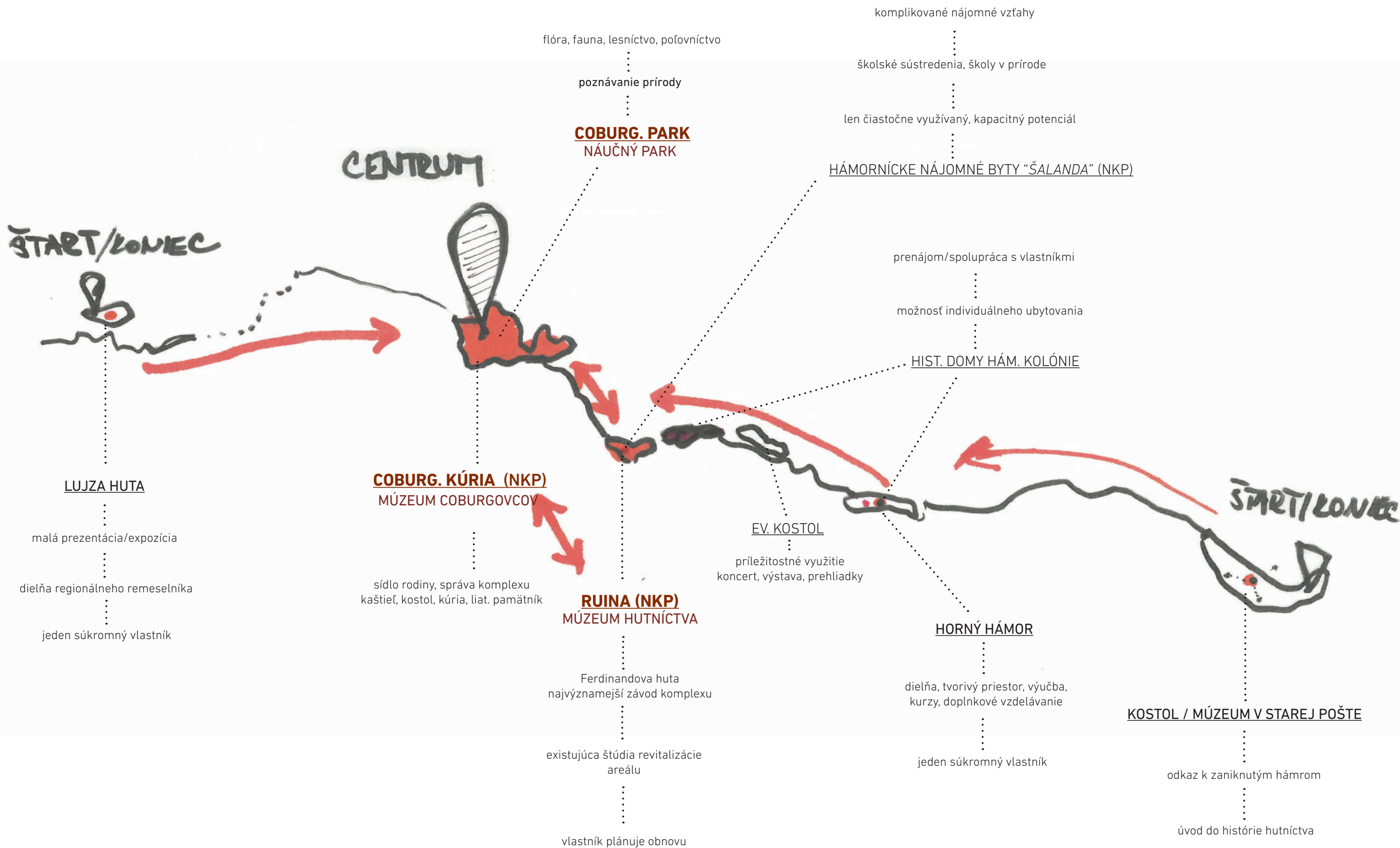
a architektúry

strata autenticity

nevhodným prístupom

slabá osвета o historickom význame

legislatívna ochrana

EKONOMICKÝ MODEL VYUŽITELNOSTI

Cyklotrasa smerom na Rudnú magistrálu pretína miesto zaniknutého hámra v Červenej Skale

VIZUALIZÁCIA

Viewpoint nad Zlatnom ponúka jedinečný výhľad na okolitú krajinnú scenériu národných parkov

VIZUALIZÁCIA

COBURGOVSKÁ ŽELEZNÁ CESTA HOREHRONÍM

COBURGOVSKÝ PARK POHORELSKÁ MAŠA

NÁVRH REVITALIZÁCIA PARKU

História parku

Park v Pohorelskej Maši vznikol v súvislosti s výstavbou kaštieľa rodiny Coburgovcov ako sídla pre príležitosti návštevy Horehronia, kde sa zdržiavali prevažne v letných mesiacoch. Zároveň sa v Pohorelskej Maši nachádzala Augustova huta s valcovňou plechov a správa železiarskeho komplexu. Vedľa kaštieľa bol vybudovaný v roku 1903 rímsko-katolícky kostol v neogotickom štýle. S budovaním železničného prepojenia z Brezna do Červenej Skaly v tom istom roku si rodina zriadila súkromnú železničnú zastávku priamo v parku a železnica pretínala park na dve časti. Park bol udržiavaný čiste krajinárskym štýlom ako tzv. anglický park s výsadbami solitérnych drevín a kvetinových záhonov. Pôvodná sieť chodníkov nadväzovala na prepojenie objektu kúrie s prechodom cez železničnú zastávku do východnej svahovitej hornej časti parku. Súčasťou parku bola sieť chodníkov (spevnené mlatové cestičky), tri mostíky ponad malý vodný kanál a dva mosty ponad rieku Hron, vodné kanály a umelo vytvorené jazierko na rieke Hron. Tzv. Horný park disponoval miestom skalných kaskádových vodopádov s premysleným a ojedinelým vodným systémom v tomto regióne.

Súčasný stav riešeného územia

V súčasnosti je riešené územie pre revitalizáciu parku delené na dve časti, ktoré od seba rozdeľuje železničná trať na *Horný* park a *Dolný* park. Dolným parkom zároveň preteká rieka Hron a zo západnej strany rameno vodného kanálu. Dolný park je čiastočne využívaný obyvateľmi Domova sociálnych služieb, ktorý sídli v bývalom kaštieli. Budova železničnej zastávky pri trati bola pred niekoľkými rokmi asanovaná a v súčasnosti je možné identifikovať torzo základov ako aj zakreslenú polohu objektu v katastrálnej mape. Hneď pri hlavnom vstupe do parku sa nachádzajú nevyužívané a opotrebované zariadenia detského ihriska ohradené kovovým plotom na betónovom základe. Cez bočný vodný kanál vedie jeden betónový mostík oproti hlavnému vstupu. Ponad rieku Hron v súčasnosti nevedie žiadny prechod a je možné len identifikovať pôvodnú polohu zaniknutého mosta na základe betónových základov mostovky po stranách koryta rieky. Vo východnej časti parku sa rozprestiera otvorená trávnatá plocha bývalého futbalového ihriska. Na riešenom území sa nachádzajú jedince vzrastlých drevín a krovin rôzneho druhového zloženia (s prevahou pôvodných drevín), rôznej vekovej štruktúry, kvality a zdravotného stavu. Lokalizácia parku v súčasnosti nie je práve najvhodnejšia. Od budovy bývalého Coburgovského kaštieľa ju oddeľuje vysoko frekventovaná komunikácia, cesta I. triedy č. 66 v smere na Pusté Pole. Železničná trať oddeľujúca Hornú a Dolnú časť parku komplikuje ich vzájomné prepojenie. Územie parku spadá do ochranného pásma Národného parku Muránska planina a Národného parku Nízke Tatry. Územie parku tvorí podstatnú časť intravilánu sídla Pohorelská Maša (pod samosprávou obce Pohorelá). Napriek tesnej polohe pri hlavnom dopravnom ťahu je často prehliadaný. Horná časť parku za železničnou traťou je viacmenej nepoznaná pre väčšinu obyvateľov regiónu a poznaná len miestnymi obyvateľmi či lokálnymi nadšencami pre danú tému. Pri vstupe do obce od Telgártu stojí liatinový pavilón – pamätník ako symbol železiarskej výroby v tomto regióne, ktorý je zapísaný v zozname NKP. V riešenom území parku sa nachádza historický objekt tzv. Coburgovská kúria taktiež zapísaná v zozname NKP, v súčasnosti nevyužívaná, ktorá je predmetom riešenia v ďalšej časti tejto štúdie.

Súčasný stav vegetácie na riešenom území

Na predmetnom území sa nachádzajú pôvodné aj nepôvodné dreviny, v rôznom druhovom, percentuálnom a vekovom zastúpení podľa podrobnej inventarizácie a spracovania Arboréta Borová Hora. Podrobné informácie sú uvedené v samostatnej prílohe. Na predmetných parcelách je v súčasnosti nízke zastúpenie stromovitých druhov drevín so stabilnými priamymi kmeňmi, resp. s korunami, ktoré by spĺňali požiadavky ich dobrej stability a uspokojivej sadovníckej hodnoty. Väčšina jedincov má buď preštiehlené kmene a vysoko nasadené koruny, alebo kmene s dutinami, resp. s hnilobami.

Ciele a koncepcia návrhu

V rámci napojenia širších vzťahov, cyklotrás a vzájomnej nadväznosti na jednotlivé lokality Železnej cesty Horehroním je cieľom vytvoriť koncepciu revitalizácie tohto rokmi zanedbávaného územia s veľkým potenciálom. Ponúknuť a prezentovať tento priestor lokálnej a širšej verejnosti, obyvateľom Domova sociálnych služieb pre oddych a voľnočasové aktivity ako aj pre kultúrno-vzdelávacie aktivity žiakov a študentov, nakoľko v danom regióne podobný typ parku neexistuje. V minulosti ako centrum celého železiarskeho komplexu a teda rovnaký charakter pripadá aj plánovanému návrhu. Rozľahlý park bohatý na historické dreviny ponúka široký potenciál využitia. Od kultúrno-vzdelávacích aktivít po spoločenské a oddychové. V tesnej blízkosti a napojení na park sa nachádza historický objekt Coburgovskej kúrie, ktorý je riešený v samostatnej časti štúdie. Odkaz na hutnícku tradíciu a históriu spočíva v prezentovaní Coburgovcov a ich aktivít a vplyvu súvisôpsiach nie len so železiarskymi podnikmi. Náučný park ako odkaz v poznávaní prírody cez tému lesníctva, poľovníctva či botaniky. Kúria ako objekt a miesto poznávania histórie Coburgovcov s nadväznosťou na kultúrno-spoločenské aktivity – koncerty, vernisáže, sympózia, bienále, trienále a výstavy. Je dôležité, aby aktivity nadväzovali aj na ďalšie projekty a práce ohľadom Coburgovcov či hutníckeho priemyslu v regióne, ale aj mimo neho. Jedna z aktivít ako prepojiť aj ďalšie atraktívne miesta celého regiónu spolu s lokalitami Železnej cesty je geocaching, spočívajúci v hľadaní skrytého objektu na zaujímavom kultúrnom alebo prírodnom mieste na základe GPS súradníc. Vytipovaná trasa tohto spôsobu poznávania prostredia aj s presahom mimo región by bola riešená samostatne.

Urbanistické riešenie a širšie vzťahy

Riešené územie parku z väčšej časti lemuje hlavná cesta pomerne dosť frekventovaná. Z severovýchodnej strany je horná časť parku lemovaná vedľajšou poľnou cestou a celé územie parku pretína železničná trať. Riešenie uvažuje predovšetkým s jasným prepojením v nadväznosti na susedné obce z oboch vstupných strán do obce, jasným určením vstupov do parku z dopravných komunikácií a cyklotrás a následne bezpečné prepojenie hornej a dolnej časti parku v mieste železničnej zastávky.

Návrh revitalizácie parku

Návrh uvažuje s jasným členením územia na *Horný* a *Dolný* park. *Horný* park s charakterom lesoparku a *Dolný* krajinársky charakter anglického parku. Park má za účel okrem oddychovej funkcie aj vzdelávaciu viažúcu sa na poznávanie železiarskej histórie, histórie Coburgovcov ako aj poznávanie flóry a fauny regiónu. Park spolu s kúriou vytvárajú centrum Železnej cesty Horehroním, ktorá odkazuje návštevníkov na ďalšie lokality poznávania vytýčené v zmapovaných lokalitách a modely využitia územia. Priestor parku poskytuje návštevníkom jedinečné priehľady na kostol a okolité objekty a okolitú prírodu národných parkov a miestneho vrchu Gindura.

Koncept chodníkov

Trasovanie chodníkov v návrhu revitalizácie vychádza z pôvodnej situácie na základe historickej katastrálnej mapy a prispôsobuje sa súčasnému stavu terénu, vegetácie a prevádzke v rámci širších vzťahov zohľadňujúc inventarizáciu jednotlivých drevín. Trasovanie plynule prepája vstupy do parku, železničnú zastávku a prechod cez železničnú trať, otvorenú trávnatú plochu, parkový pavilón (altánok) a kúriu. Trasy určujú dve polohy mostov cez rieku ako aj tri polohy mostíkov cez vodný kanál. Chodníky v Dolnom parku sú uvažované ako mlátové cestičky zohľadňujúce charakter parku (anglický park) a plynulú funkčnú prevádzku zohľadňujúc bezbariérovosť. Chodníky horného parku sú uvažované ako nakopávané lesné cestičky. Po dôkladnom prieskume územia horného parku je možné odkryť pôvodné chodníky, ktoré postupom rokov a neúdržby sa stratili pod nánosom vegetácie.

Mobiliár

Parkový mobiliár vrátane informačných tabulí, lavičiek, košov, stojanov na bicykle a vstupnej brány zodpovedá jednotnému dizajnu a materiálovému riešeniu návesných a informačných panelov pozdĺž celej trasy. Materiálová báza jasne odkazuje na históriu spracovania železa a zároveň funkčnosti a trvanlivosti – tmavá pozinkovaná oceľ.Mobiliár na sedenie a koše je doplnený masívnym drevom smrek/tropické drevo.

Mosty

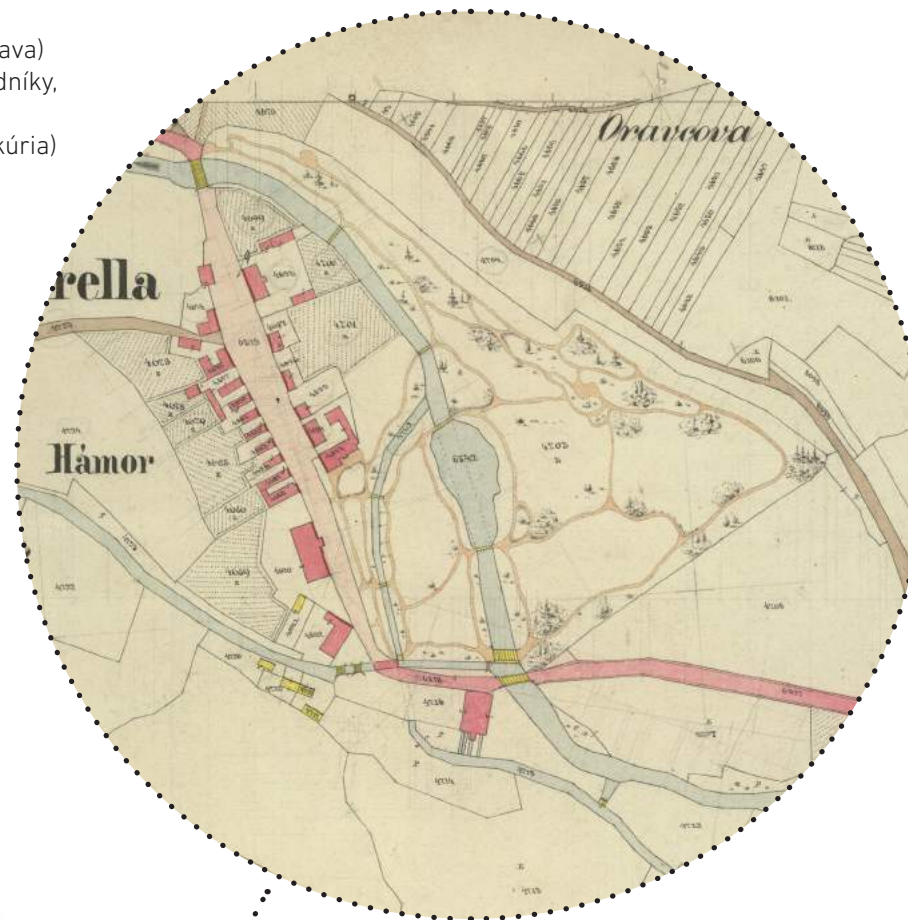
Koncept revitalizácie parku a trasovanie peších chodníkov po parku predurčuje polohu prechodov ponad rieku Hron v dvoch polohách 4 a 5 (viď. riešenie mostov a lávok), ktoré zároveň vychádzajú z pôvodnej historickej situácie. Dĺžka mostov je orientačná a je nutné presné geodetické zameranie územia. Cez park preteká aj bočný vodný kanál z východnej strany, ponad ktorý sú navrhované miesta prechodu vo forme malých parkových mostíkov – lávok 1,2 a 3. Zachovaný mostík (2) oproti hlavného vstupu do parku slúži v súčasnosti ako jediný prechod a vstup do dolnej časti parku a tento je doplnený o ďalšie dva mostíky z južnej a severnej strany. Architektonické riešenie mostov cez rieku sa inšpiruje pôvodnou parkovou architektúrou, avšak dbá na súčasné požiadavky na prevádzku a funkčnosť v areály, ale zároveň je súčasným architektonickým stvárnením. Konštrukcia navrhovaných mostov a lávok je z ocelových nosníkov a drevenej pochôdznej vrstvy. Oceľové zábradlie je na všetkých prechodoch výšky 1 m.

Železničný prechod

Hornú a dolnú časť parku pretína jednokoľajná neelektrifikovaná železničná trať Banská Bystrica – Červená Skala. Trať je súčasťou stredoslovenskej transverzály a tvorí časť spojenia medzi Košicko – bohumínskou železnicou v Margecanoch. V súčasnosti v Pohorelskej Maši vlak nezastavuje na žiadnej zastávke. Na trase je slabá železničná frekvencia. Dvakrát do dňa premáva na trase regionálny vlak Banská Bystrica-Margecany a dvakrát osobný motorový vlak Brezno-Červená Skala. Prepojenie Horného a Dolného parku je preto uvažované ako chránený jednoúrovňový prechod pre peších s použitím bezpečnostných zábran a svetelnej signalizácie. V prípade posilnenia vlakových spojov a zvýšenej frekvencii vlakov na tejto trase bude nutné uvažovať s riešením podchodu. Architektonický návrh železničnej zastávky vychádza z historického fotografického podkladu. Pôdorysný tvar ostáva zachovaný a návrh vychádza zo zachovaných kamenných základov - kamenného sokla. Výsledný návrh je inšpirovaný pôvodným tvarom strechy a oblúkmi ako prvkami secesie (eklektizmus). Pôvodná železničnicná zastávka pochádza zo začiatku 20. storočia, kedy bola vystavaná železničná trať Brezno - Červená Skala. Architektonický návrh interpretuje pôvodný tvar strešných rovin a oblúkové prvky pôvodnej architektúry ako aj materiál - kameň. Pod ocelovou konštrukciou sú v pôdoryse navrhnuté verejné toalety a lavica na sedenie.

SPRIEVODNÁ SPRÁVA

Historická katastrálna mapa (Archív GKU Bratislava) zobrazujúca pôvodnú situáciu parku - chodníky, drevené lávky a mosty, jazierko uprostred, spolu s kaštieľom na stredovej osi a objektom správy (kúria) na západnom okraji parku

Coburgovský kaštieľ z 2. pol. 19. stor.

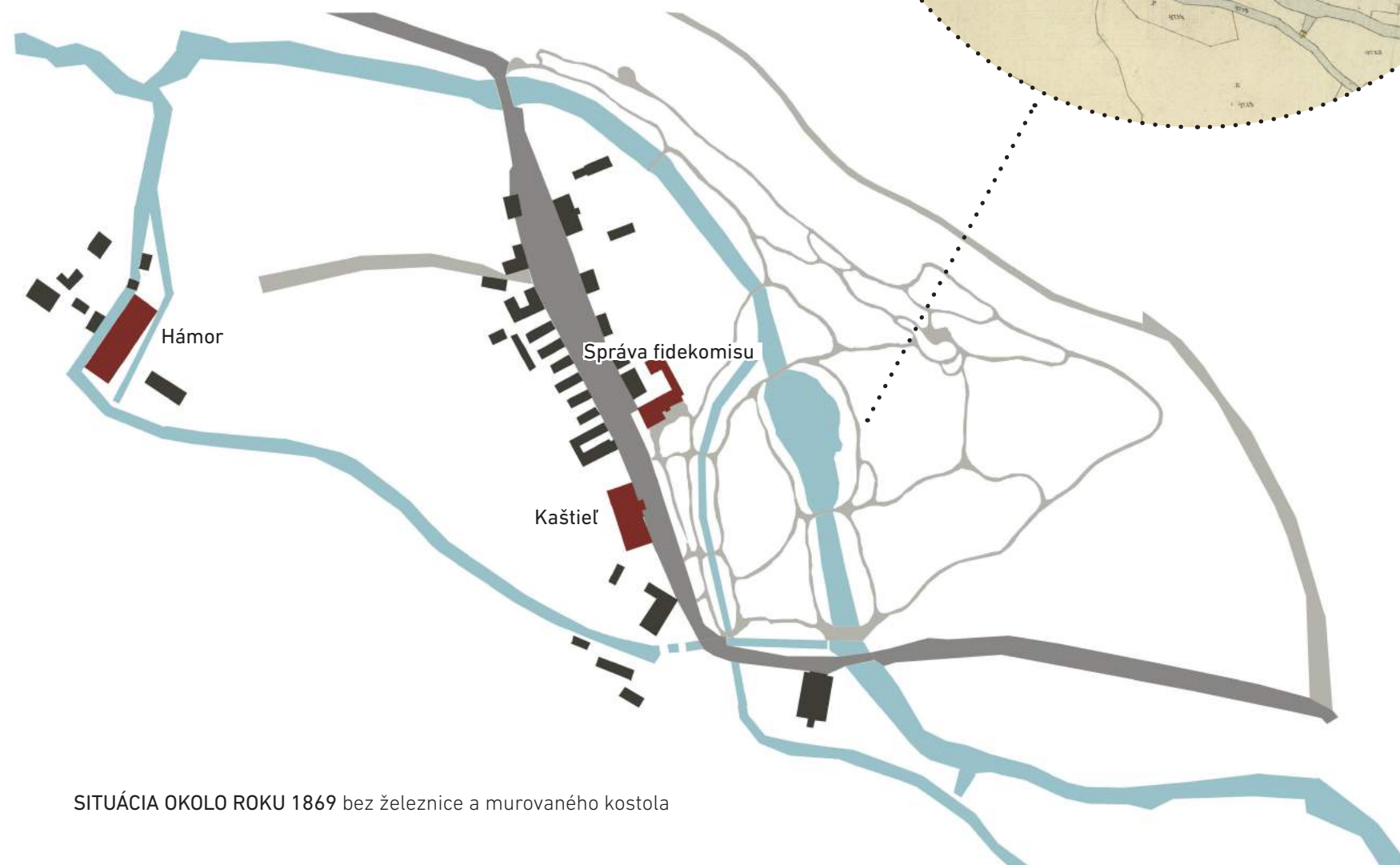
Objekt železničnej zastávky zo zač. 20. storočia

Objekt správy fideikomisu pri vstupe do parku

Augustova huta v Poh. Maši

SITUÁCIA OKOLO ROKU 1869 bez železnice a murovaného kostola

POHORELSKÁ MAŠA V 19. STOROČÍ

Objekt Coburgovskej kúrie bez využitia
posledne zdravotného strediska

Zanedbané detské ihrisko

Pohľad na dnešný Domov
soc. služieb a kostol sv. Filipa

Základy pôvodného
mostu cez Hron

Jediný prechod ponad vodný kanál

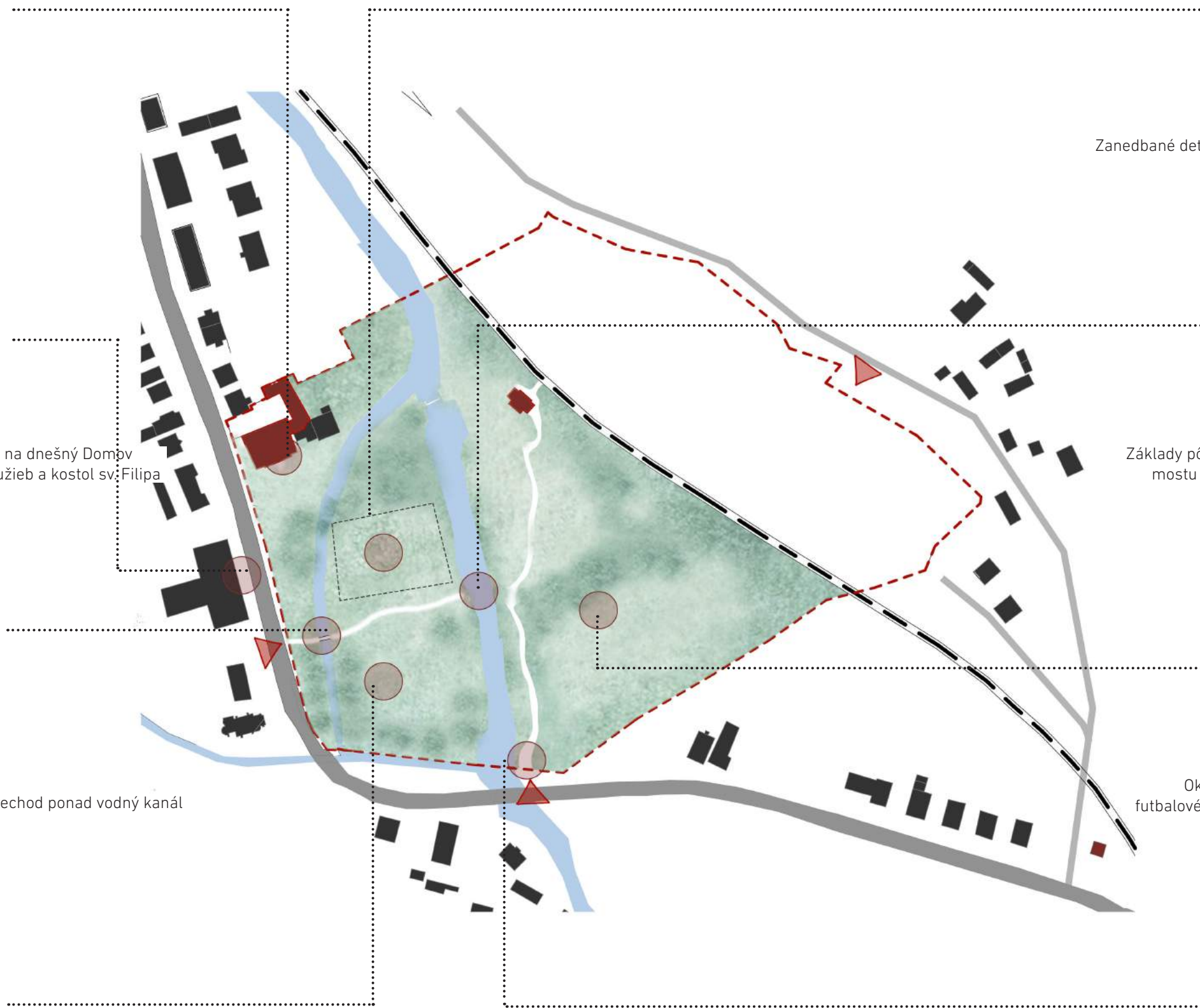
Okraj plochy
futbalového ihriska

Schátrané parkové lavičky

Vstupná brána futbalového ihriska

SÚČASNÝ STAV *DOLNÝ PARK*

Kaskádové skalné vodopády

Horný park

Základy asanovanej
železničnej zastávky

Cesta vedúca pozdĺž horného parku

Jednokoľajová železničná trať
vedúca parkom

Cesta z východnej strany

- VSTUP DO PARKU
- HRANICA RIEŠENÉHO ÚZEMIA
- ŽELEZNICA

SÚČASNÝ STAV *HORNÝ PARK*

Liatinový pamätník

- VSTUP DO PARKU
- VSTUP DO OBJEKTU
- HRANICA RIEŠENÉHO ÚZEMIA
- ŽELEZNICA

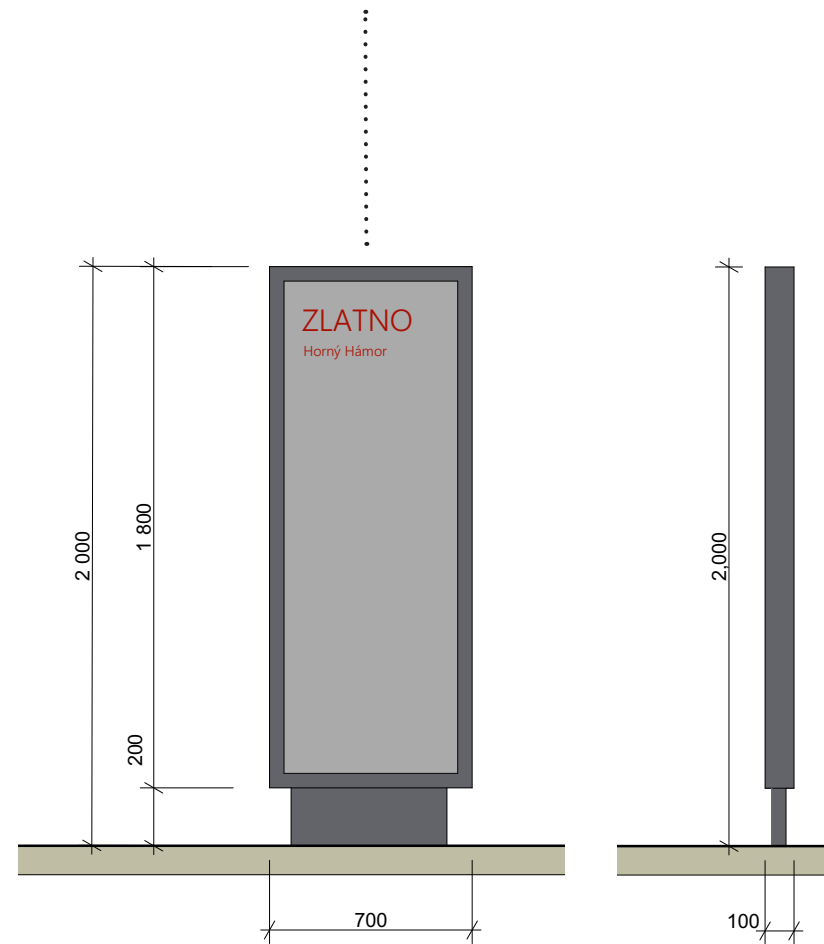
NÁVRH REVITALIZÁCIE PARKU

Inšpiračné príklady

Malé parkové trasovníky

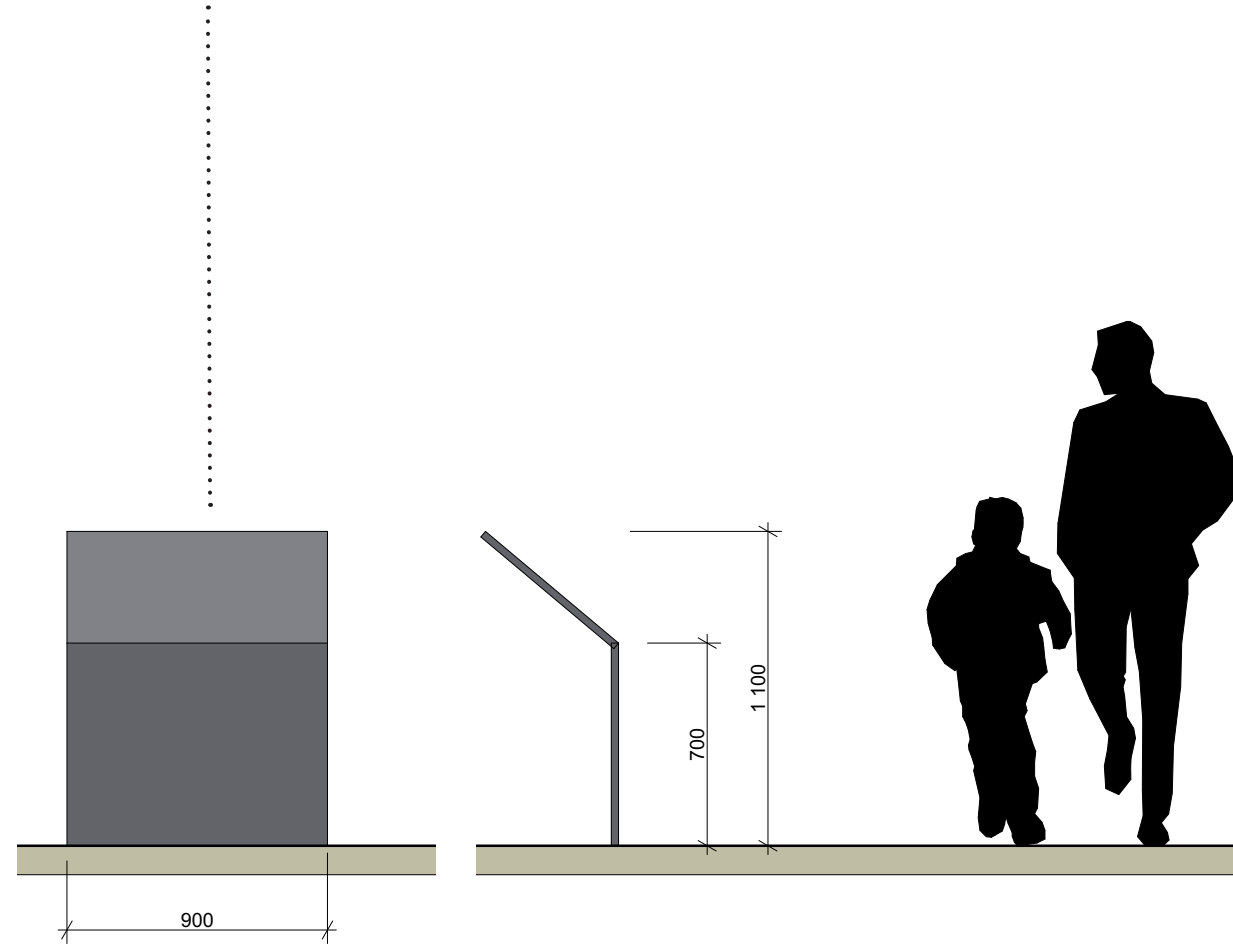
Typ A: Vysoký infopanel s podrobnými informáciami o železiarskej histórii miesta, objektu, spracovávaní železa

ČELNÝ POHĽAD M 1:25

BOČNÝ POHĽAD M 1:25

Typ B: Nízky infopanel s podrobnými informáciami v rámci konceptu náučného chodníka parku

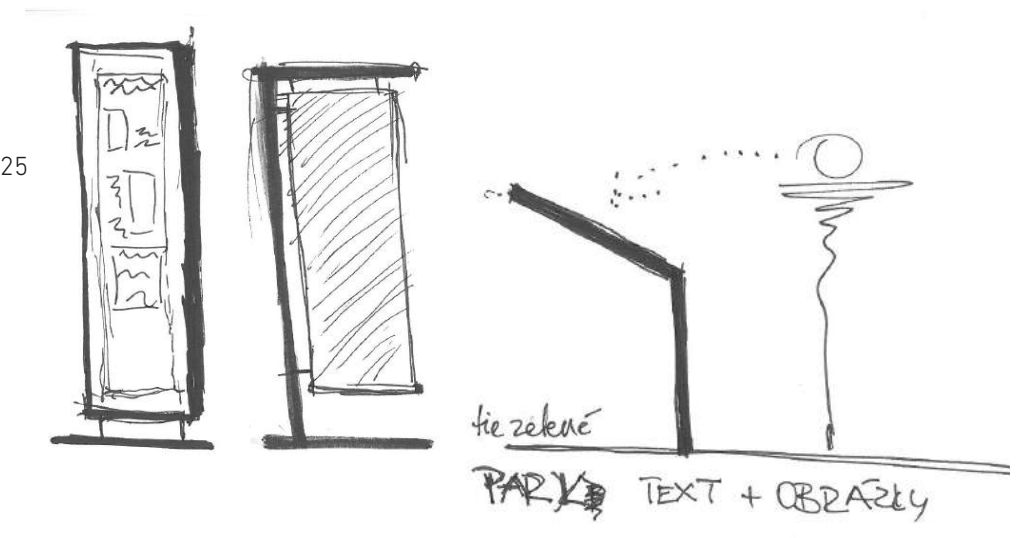

ČELNÝ POHĽAD M 1:25

BOČNÝ POHĽAD M 1:25

BOČNÝ POHĽAD M 1:25

KONCEPT INFORMAČNÝCH TABÚĽ

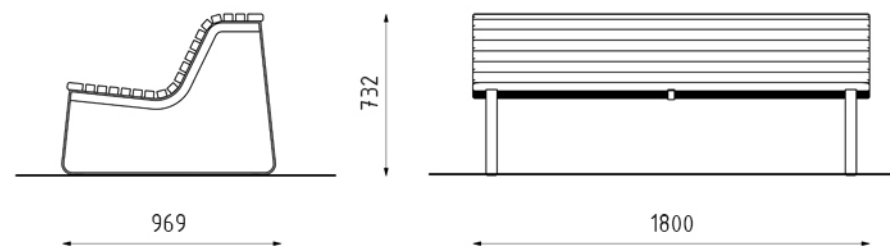

LAVIČKA S OPERADLOM VELA LVL1

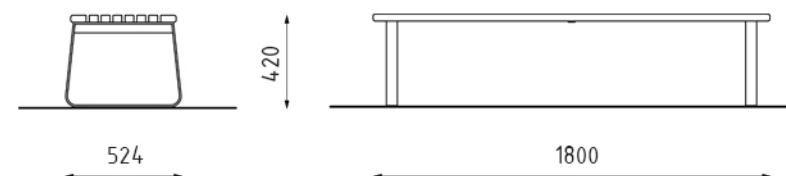

DREVO MASÍV SMREK

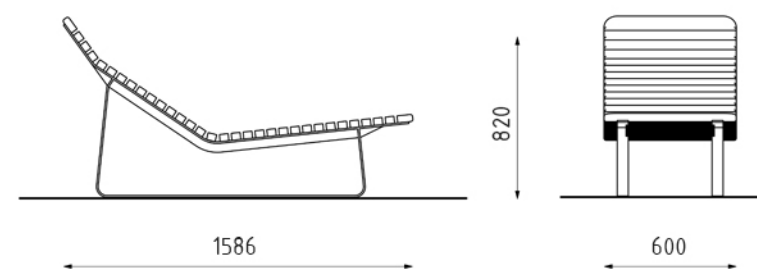
POZINKOVANÁ OCELOVÁ KONŠTRUKCIA
RAL 7016

LAVIČKA BEZ OPERADLA VELA LVL2

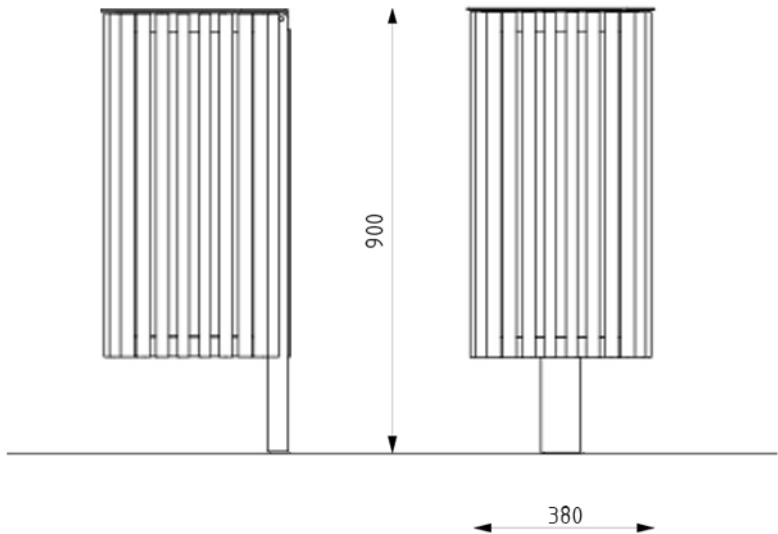
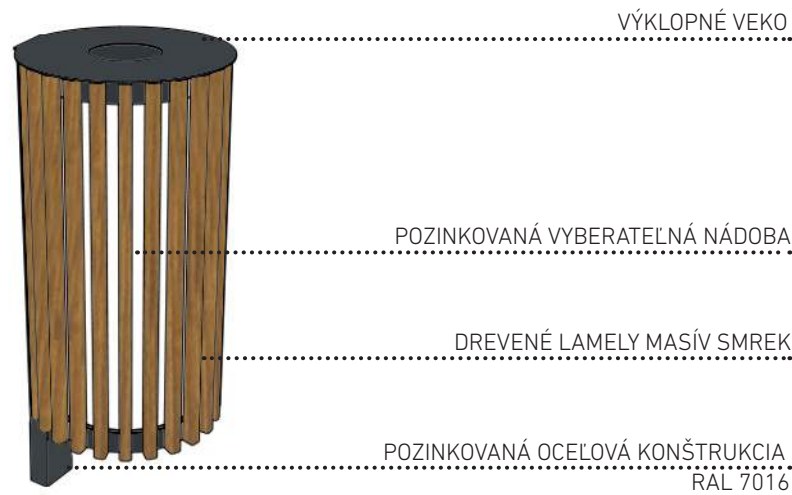
LEHÁTKO VELA LVL5

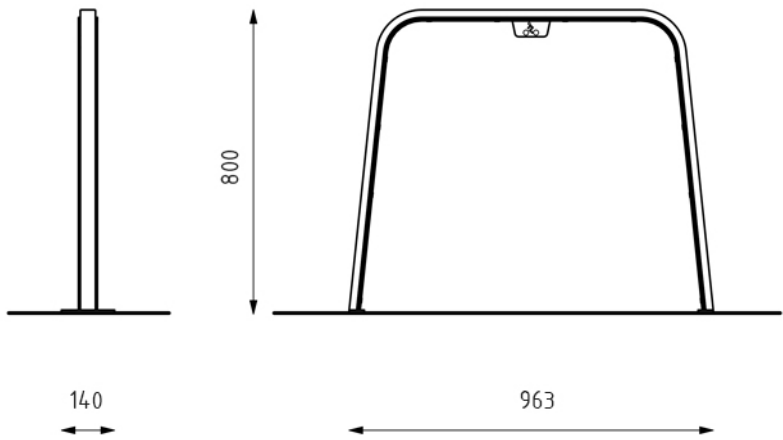
· STREETPARK S.R.O.

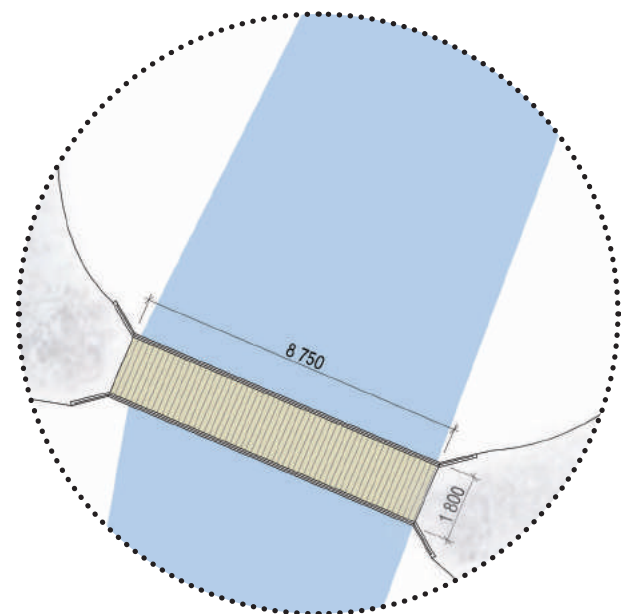

ODPOADKOVÝ KÔŠ ZET KZE11

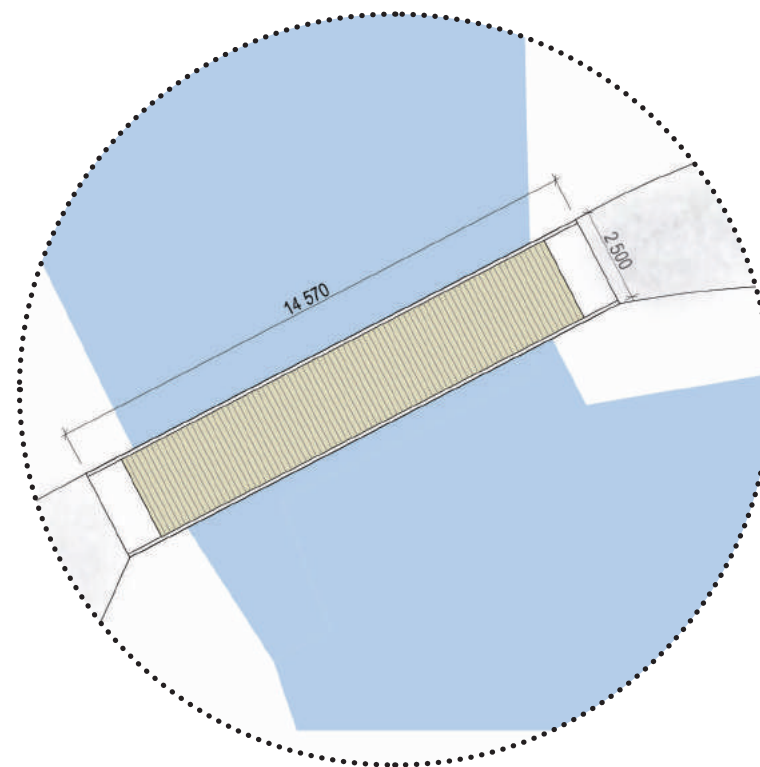

STOJAN NA BICYKLE SANDWICH SKD2

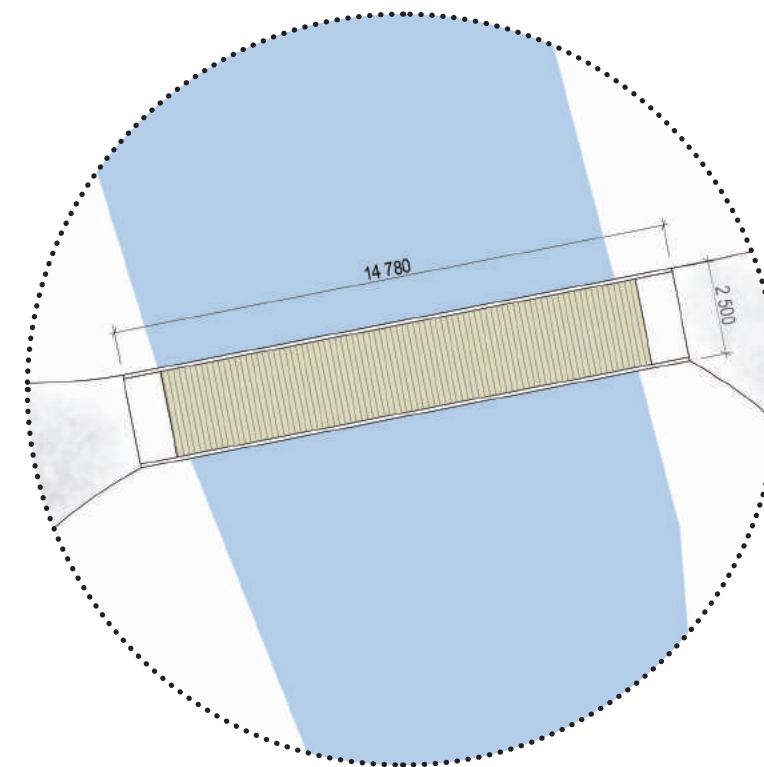

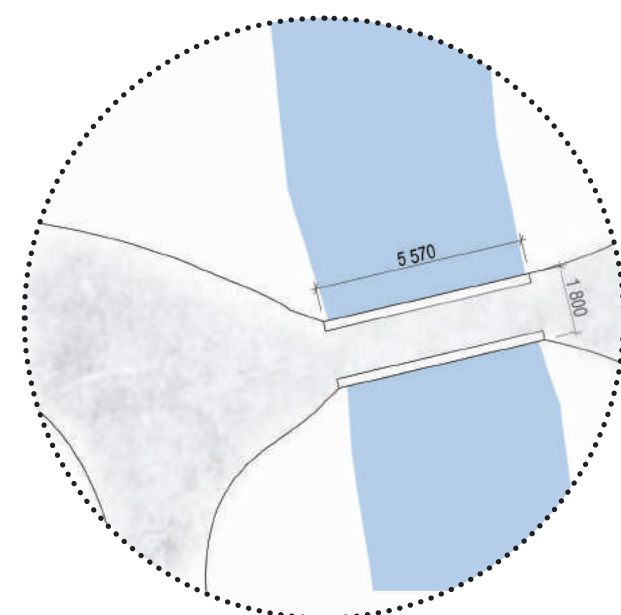
3

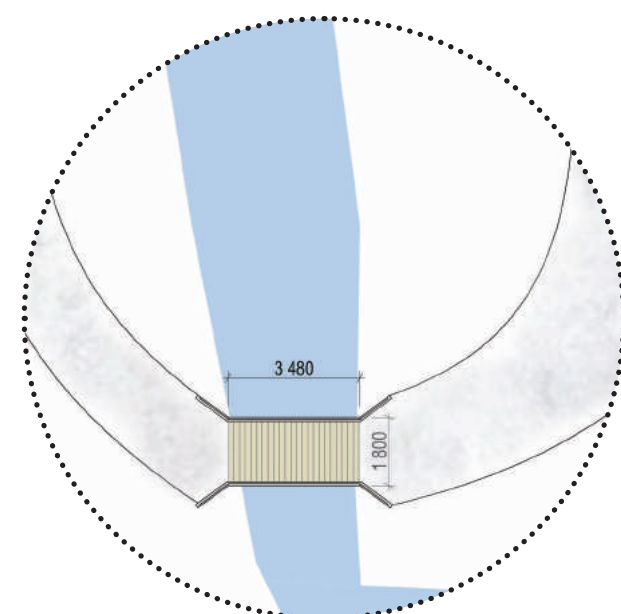
4

5

2

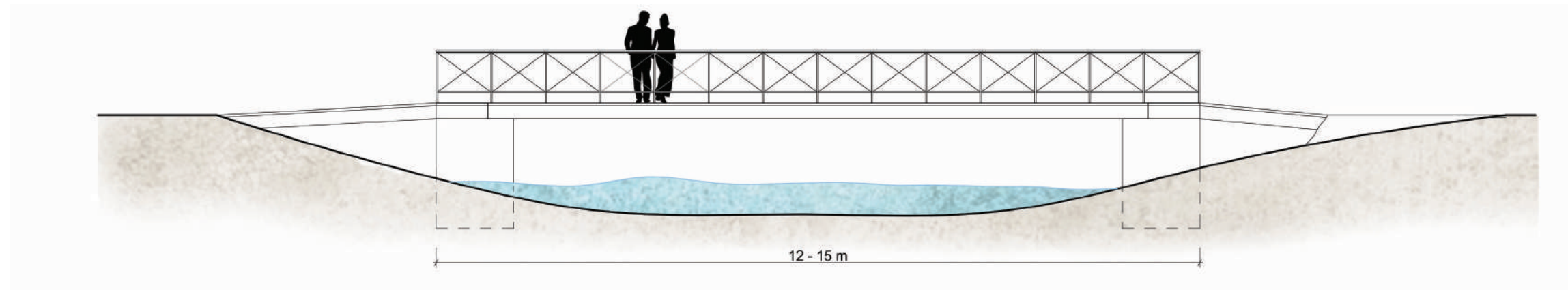

1

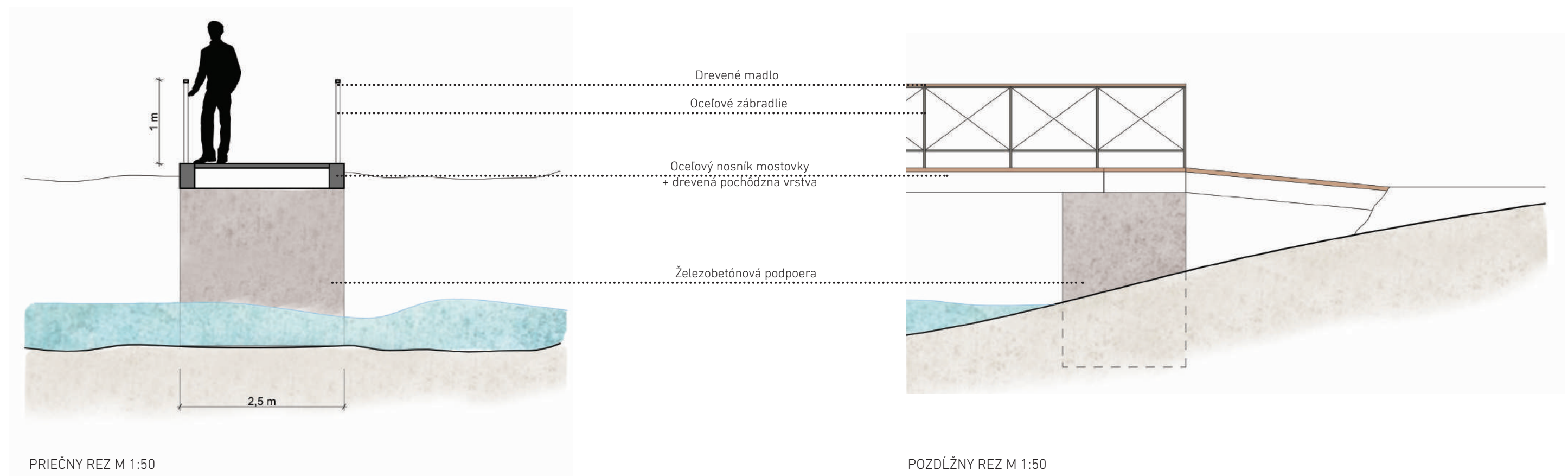

RIEŠENIE MOSTOV A LÁVOK

Inšpiračný príklad

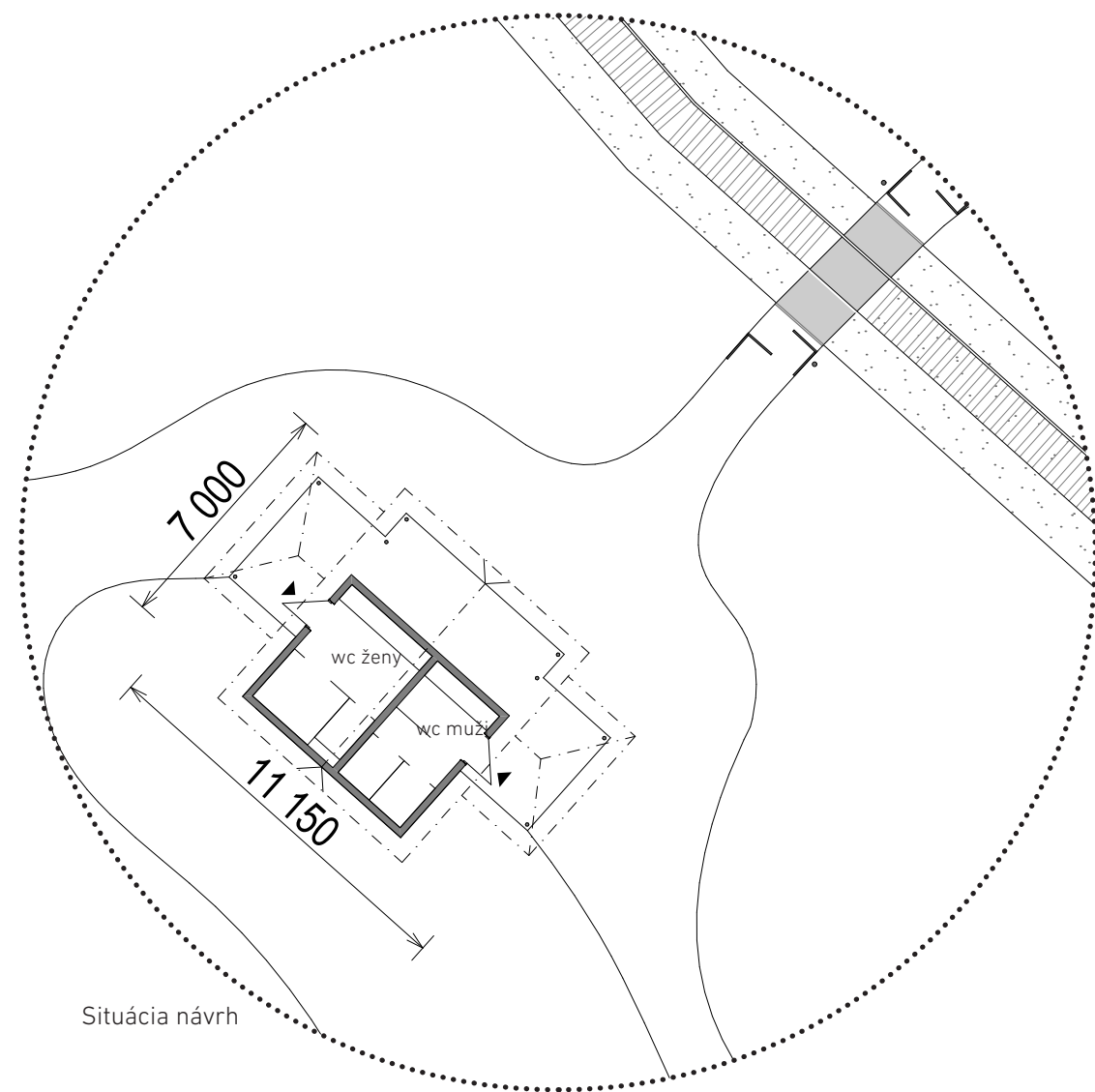
POZDĹŽNY REZOPHĽAD M 1:100

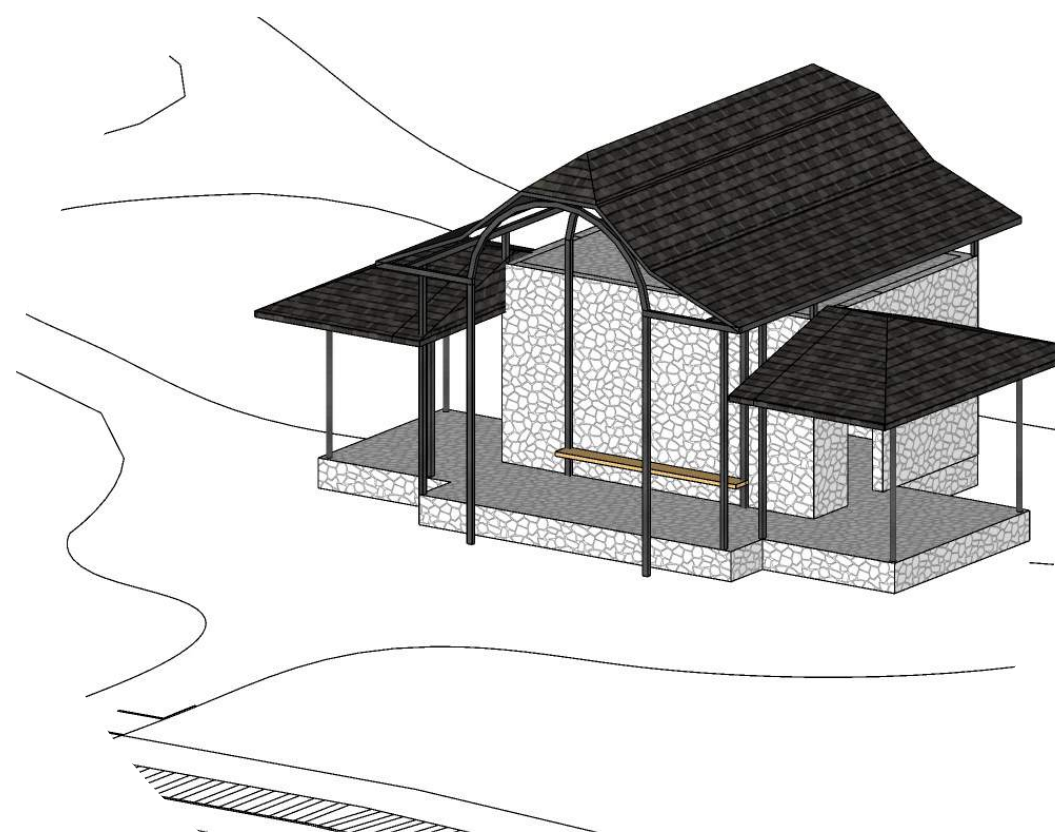
PRIEČNY REZ M 1:50

POZDĹŽNY REZ M 1:50

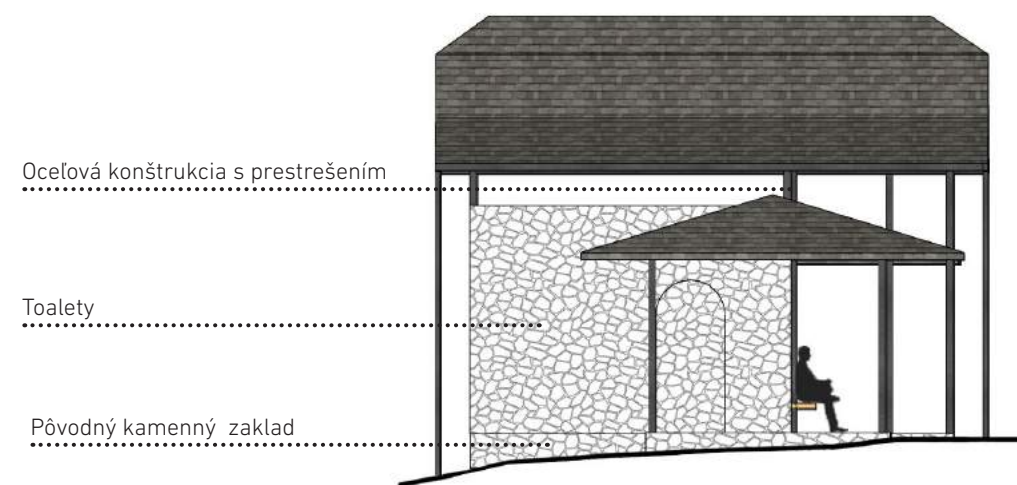
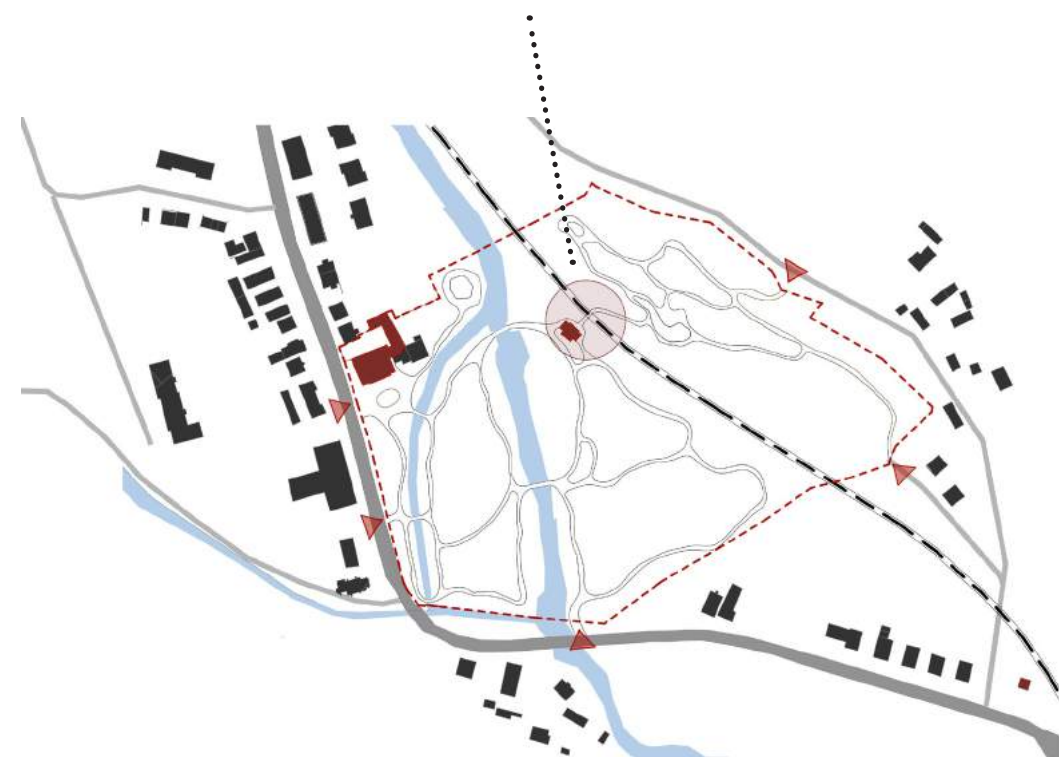
KONCEPT RIEŠENIA HLAVNÉHO MOSTU

Situácia návrh

Axonometria_návrh

Bočný pohľad_návrh

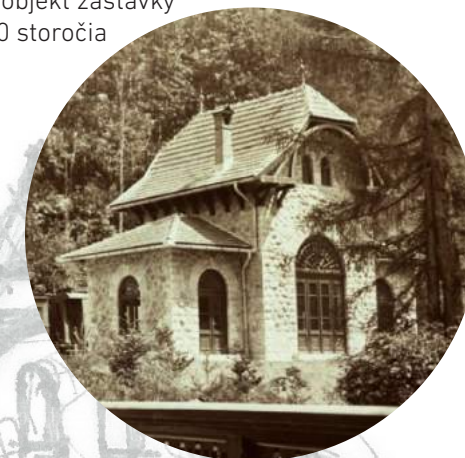
Súčasný stav miesta
prechodu cez trať

Príklad riešenia prechodu
pre peších

Pôvodný objekt zastávky
zo zač. 20 storočia

ŽELEZNIČNÝ PRECHOD A VLAKOVÁ ZASTÁVKA

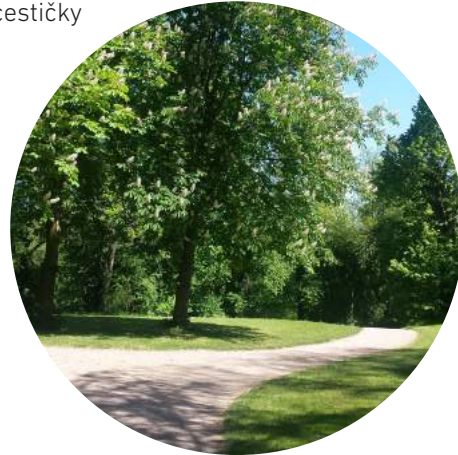
Navrhovaná výsadba nízkých krovov a miniruzí

Tisový plot

Mlátové cestičky

Cestičky Horného parku

Sezónna terasa kaviarne

Skalný vodopád (príklad Sv. Anton)

Moderné riešenie pavilónu

Altánok drevenej konštrukcie

POUŽITÉ MATERIÁLY A INŠPIRÁCIE

Atmosféra v dolnom parku pri rieke

VIZUALIZÁCIE

COBURGOVSKÁ ŽELEZNÁ CESTA HOREHRONÍM

COBURGOVSKÁ KÚRIA POHORELSKÁ MAŠA

KONCEPT VYUŽITIA

Pôvodný stav objektu

Objekt správy komplexu a riaditeľstva fideikomisu je situovaný v bezprostrednom napojení na historický park v Pohorelskej Maši na parcele č. 2447 a evidovaný v ÚZPF 2999/1 ako Coburgovská kúria. Jedná sa o prízemný objekt v secesnom štýle pochádzajúci z polovice 19. Storočia. Presnejšie historické funkčno-prevádzkové fakty doposiaľ nie sú známe a na objekte nebol vykonaný architektonicko-historický výskum.

Súčasný stav objektu

Samotný objekt a jeho ďalšie prístavby z východnej strany sú bez využitia. Objekt bol v druhej polovici 20. Storočia adaptovaný pre účely zdravotného strediska, kde bolo sústredených niekoľko ambulancií ako aj lekáreň. V súčasnosti je v objekte prístavby zo zadného dvora prevádzkovaná pohotovostná zdravotná služba. Pôvodná dispozícia objektu je doplnená o nenosné priečky rôznych šatní, laboratórií a doplnkových priestorov pre zdravotnícke účely konkrétnych ambulancií. Dispozícii stále dominuje centrálna sála so zrkadlovou klenbou priamo pri hlavnom vstupe odkiaľ sú prístupné miestnosti po stranách dispozície a zadný vstupný trakt s hygienickým zázemím. Spolu s hospodárskymi objektmi je celková zastavaná plocha riešených objektov 726,28 m².

Ciele a koncepcia návrhu

Funkčno-prevádzkový návrh Coburgovskej kúrie spočíva v nadväznosti na návrh revitalizácie parku. Parku poskytuje zázemie pre ďalší kultúrno-spoločenský rozmer a vzájomnou kooperáciou kúria - park vytvárajú úzku väzbu nie len po navrhovanej funkčnej stránke ale aj po urbanisticko-architektonickej stránke vyplývajúc z histórie.

Funkčno-prevádzkové riešenie

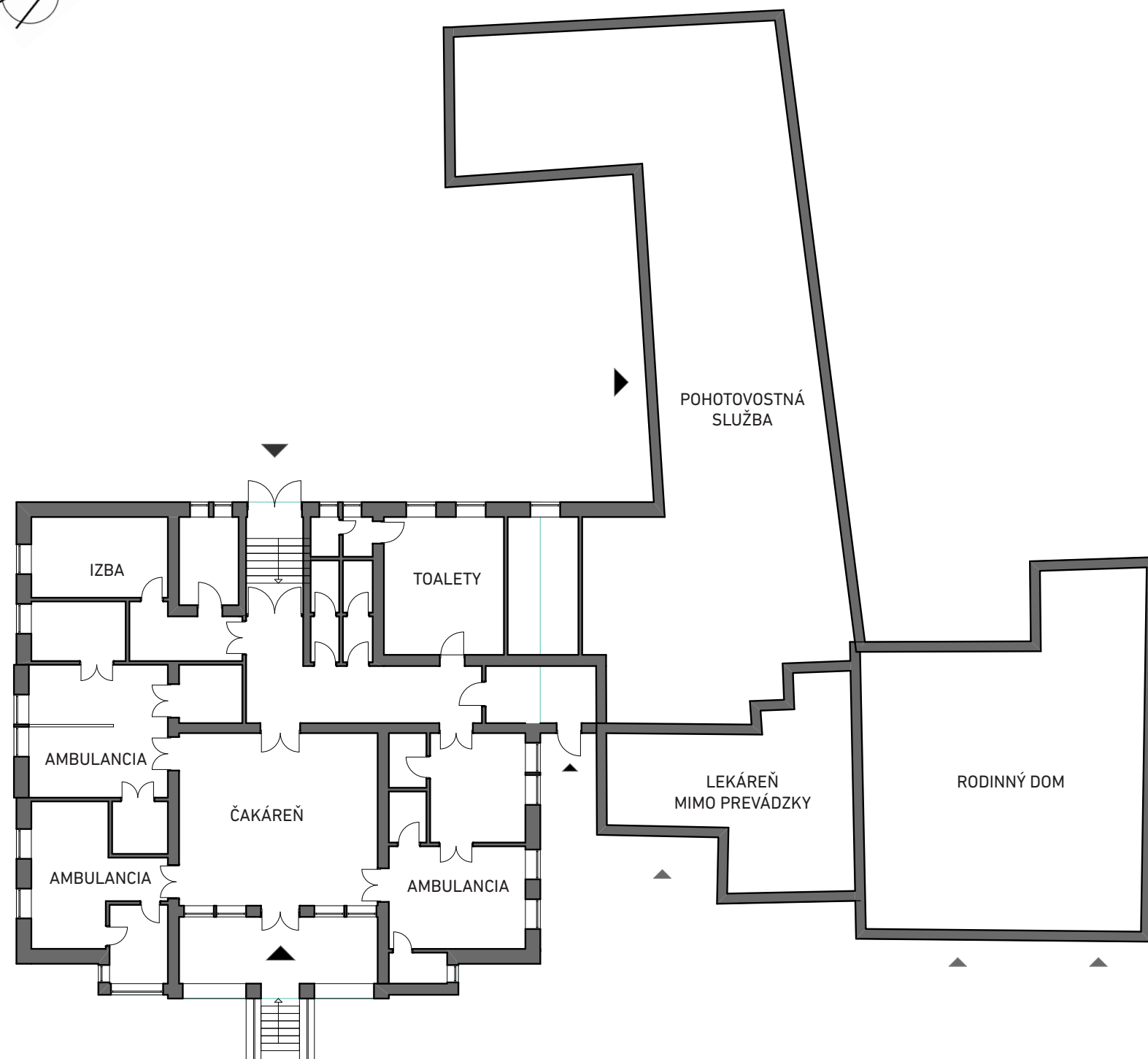
Návrh predstavuje dve funkčno-prevádzkové riešenia variant A a B. Predovšetkým ide o komerčné priestory pre verejnosť – sobášna miestnosť spolu so záhradným stanom, oslavy, pracovné mítingy, účelové priestory, prezentovanie histórie rodu Coburgovcov a ich vplyv a odkaz v regióne za prítomnosti lektora, bienále – umelecké slávnosti a prehliadky v centrálnej sále objektu. Z nej sú prístupné prezentačné priestory expozície a zadný trakt s zázemím pre sklady, toalety, kuchynské zázemie či zázemie pre lektora. Priestory môžu slúžiť ako reprezentačné priestory pre správu obce s vytvorením malého salónika ako aj možnosťou ubytovania sa v apartmáne. V druhej variante je časť priestorov expozície nahradená kaviarňou s nadväznosťou na letnú terasu v exteriéry a pridaným pomocným priestorom pri rôznych spoločenských udalostiach pre prípravu občerstvenia.

Materiálové riešenie

Návrh zohľadňuje predovšetkým pôvodnú historickú hodnotu a farebnosť v exteriéry ako aj v interiéry. Zároveň bude zohľadňovať farebné zjednotenie s okolitými prístavbami s podporením jej architektonicko-historického tvaroslovía. Farebnosť fasády sa výrazne nemení. Exteriérové omietky budú obnovené v pôvodnej okrovej farbe spolu so štukovou bielou výzdobou. Pôvodný kamenný sokel ostane zachovaný a očísť sa. Strešná krytina bude nahradená novou falcovanou plechovou krytinou v tmavohnedej farbe, pokiaľ inak neurčí architektonicko - historický výskum. V interiéri je nutné zachovať charakter

Etapizácia obnovy

2020 – 2022	Coburgovská kúria a park, systém informačných tabulí, aplikácia
2022 - 2025	Implementácie plánu ekonomického využitia, zapojenie obcí
2025 – 2030	Rozširovanie obnovy a revitalizácie na ďalšie lokality a objekty menšieho významu s podporou reštauračných a ubytovacích zariadení

PÔDORYS | AMBULANCIE ZDRAVOTNÉHO STREDISKA

SÚČASNÝ STAV OBJEKTU

Priečelie fasády
hlavného vstupu

Priečelie fasády
zadného vstupu

Priečelie fasády
hlavného vstupu

Nevhodná prístavba
rodinného domu

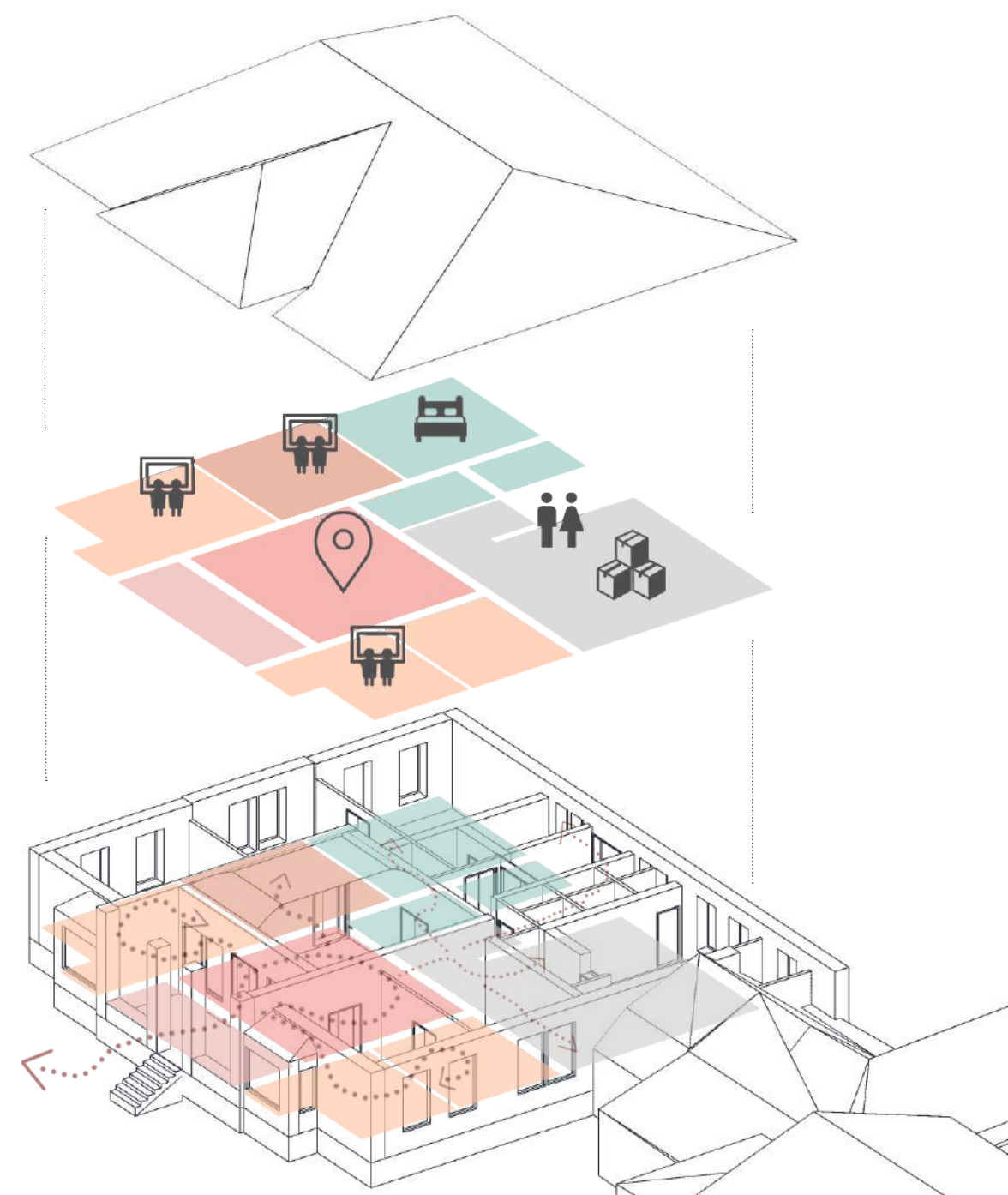

Aktuálny stav fasády

PÔDORYS | KULTÚRNO -SPOLOČENSKÝ CHARAKTER

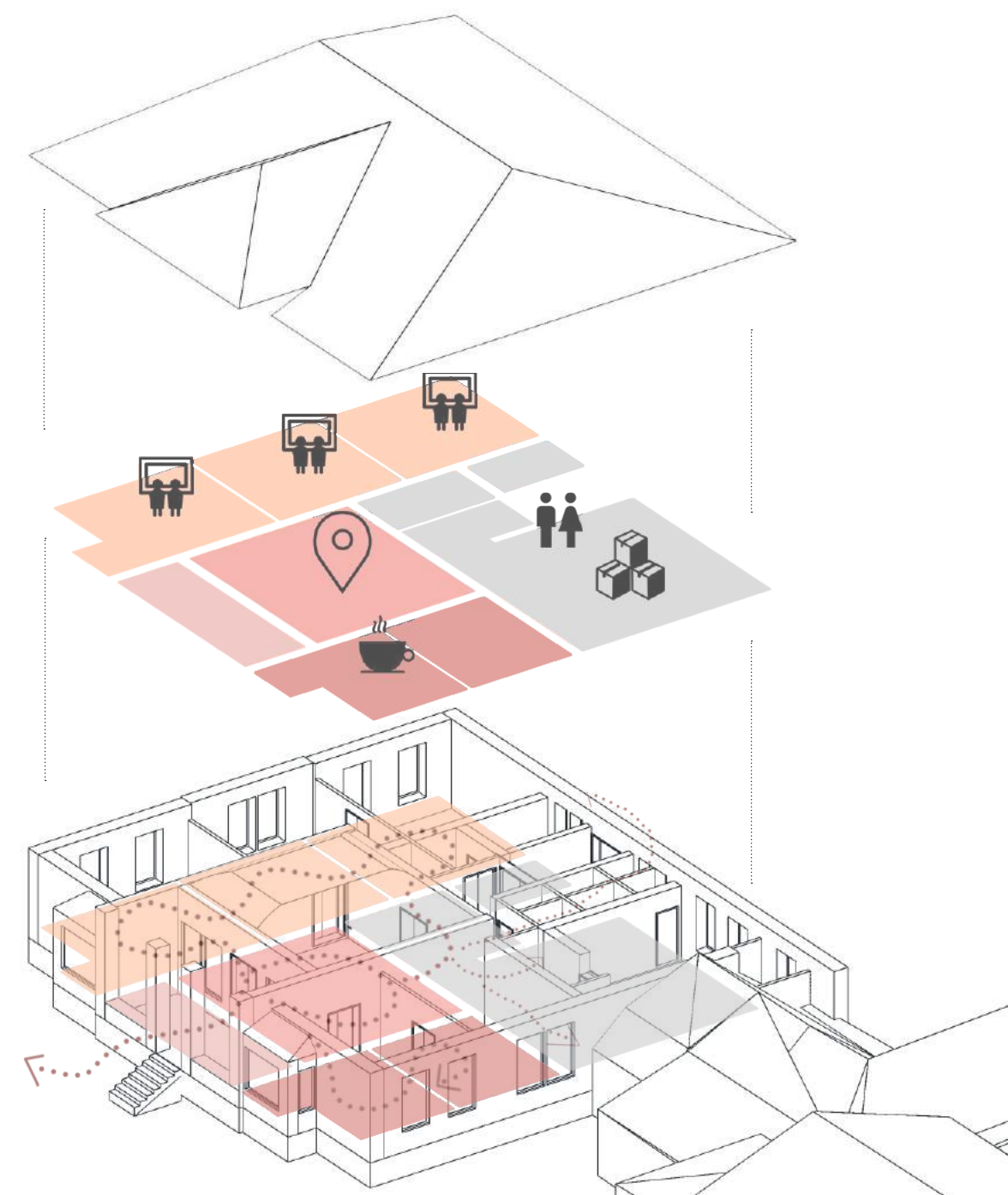
AXONOMETRIA | FUNKČNO - PREVÁDZKOVÁ SCHÉMA

- centrálna sála - foyer, spoločenská sála, sobášna sieň, zasadnutia, prednášky, koncertná miestnosť
- prezentačné priestory - stála/dočasná expozícia, vernisáž, regionálni umelci
- salónik - oficiálne návštevy obce, rokovania
- apartmán - atraktívne ubytovanie sa v kúrii
- zázemie prevádzky - zázemie expozície, toalety, sklady, malé kuchynské zázemie, zázemie lektora

NAVRHOVANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE "A"

PÔDORYS | KULTÚRNO -SPOLOČENSKÝ CHARAKTER

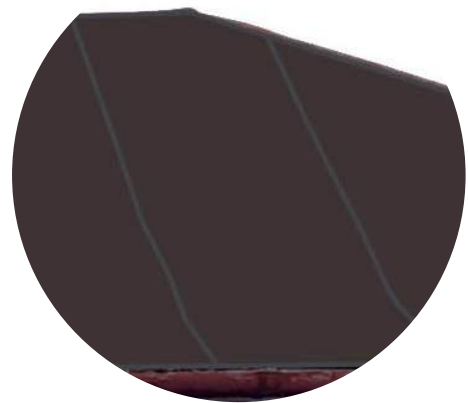
AXONOMETRIA | FUNKČNO - PREVÁDZKOVÁ SCHÉMA

- centrálna sála - foyer, spoločenská sála, sobášna sieň, zasadnutia, prednášky, koncertná miestnosť
- prezentačné priestory - stála/dočasná expozícia, vernisáž, regionálni umelci
- kaviareň- zároveň zázemie pre spol. akcie v objekte, v letných mesiacoch rozšírenie do parku
- zázemie prevádzky - zázemie expozície, toalety, sklady, malé kuchynské zázemie, zázemie lektora

NAVRHOVANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE "B"

Plechová falcová krytina
Tmavohnedá

Omietka
svetlá okrová

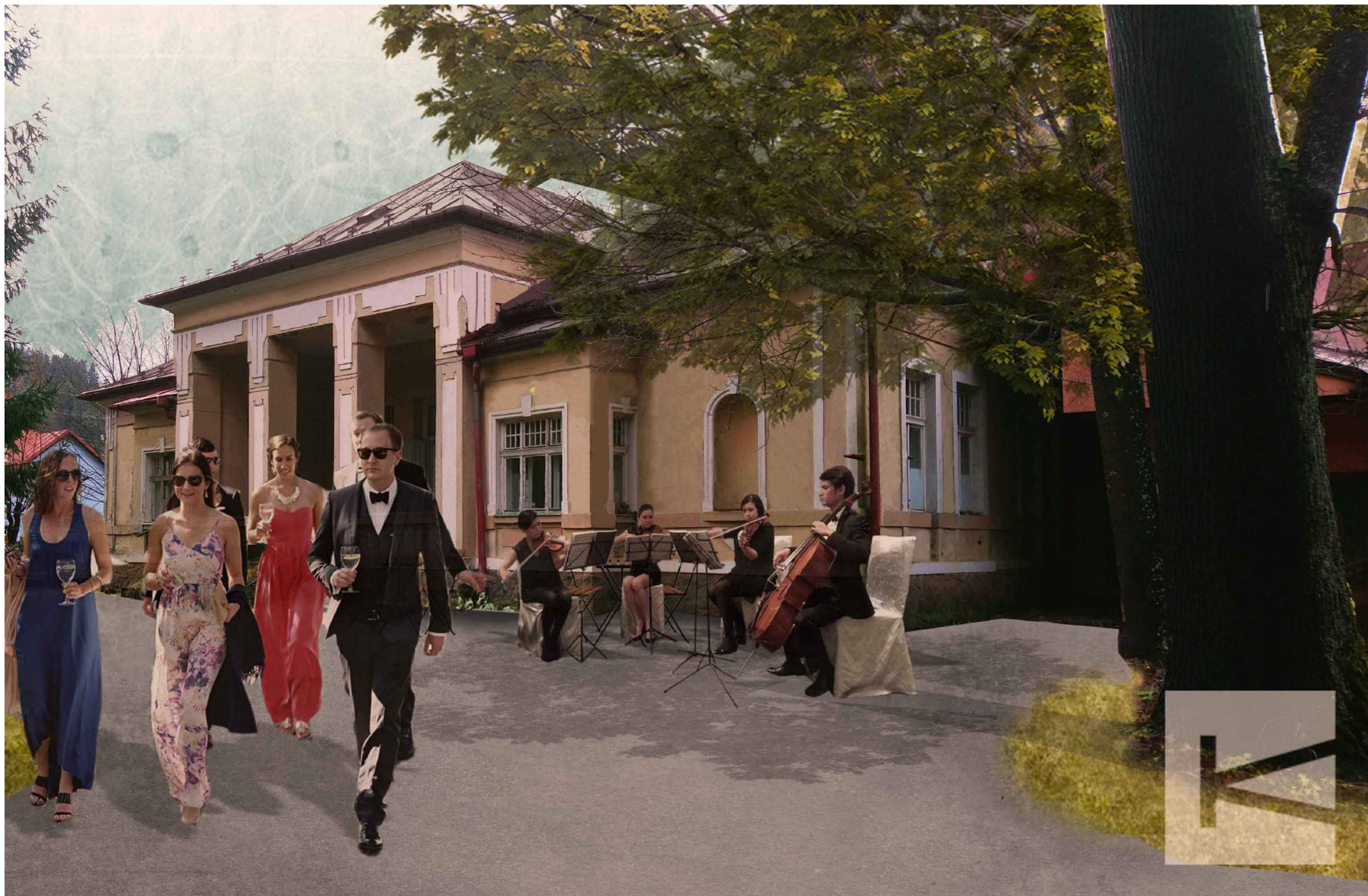
Štukové ozdobné prvky fasády
Biela

Sokel
Pôvodný kamenný

FARBENOSŤ FASÁDY

Coburgovská kúria ako miesto kultúrno-spoločenských stretnutí v úzkej nadväznosti na park

VIZUALIZÁCIA